

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ»

Τσιλεμάνη Παρασκευή Β2017088

Επιβλέπων καθηγητής: Σταύρος Βλίζος

Κέρκυρα, 2022

Περίληψη

Μέσα στη συγκεκριμένη εργασία, σκιαγραφείται ο ρόλος της Μουσειολογίας στον 21ο αιώνα καθώς και η συμβολή της στον επαναπροσδιορισμό του μουσείου. Με ενδιαφέρει να συνεισφέρω στη συζήτηση που σχετίζεται με την ενσωμάτωση της συμμετοχικότητας και συμπερίληψης και κατά πόσο αυτές οι προσεγγίσεις είναι απαραίτητες σε μια εποχή που τείνει να λειτουργεί βάσει στερεοτυπικών καταλοίπων. Θέλω να ισχυριστώ ότι τα μουσεία δύνανται να διαδραματίσουν το ρόλο ενός ιδρύματος, το οποίο όχι μόνο δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, αλλά συμμετέχει ενεργά σε μια προσπάθεια εξάλειψης κοινωνικών αποκλεισμών. Εξετάζω την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα σχετικά με την αναπηρία καθώς και την προσβασιμότητα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στα μουσεία.

Ολοκληρώνω προβάλλοντας ένα «Νέο» μουσείο με αναφορά στις Τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας εξειδικεύοντας σε προτάσεις που θα συνεισφέρουν σχετικά με την ενσωμάτωση των ατόμων με Ειδικές ανάγκες στις Μουσειακές εμπειρίες. Άλλωστε..«Όλοι οι επισκέπτες ενός μουσείου είναι ανάπηροι»

Λέξεις κλειδιά: μουσείο, μουσειολογία, συμμετοχικότητα, συμπερίληψη, αναπηρία, ΑμεΑ, προσβασιμότητα, ειδική αγωγή, ΤΠΕ

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Περιεχόμενα	3
Εισαγωγή	4
Γενικό Πλαίσιο Εργασίας	4
Ερευνητικοί Στόχοι	5
Σκεπτικό δομής και Μεθοδολογία	6
1. Η επιστήμη της Μουσειολογίας	8
1.1 Ο ρόλος του μουσείου τον 21ο αιώνα	8
1.2 Ιστορική αναδρομή του ρόλου της Μουσειολογίας	9
1.3 Πέντε(5)«σύγχρονοι» ορισμοί για την Μουσειολογία	11
1.4 Η μουσειολογία ως εργαλείο διαμόρφωσης του μουσειακού χώρου και των μουσειακών εκθέσεων	13
1.5 Μουσειοπαιδαγωγική και Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι	14
2. Συμμετοχικός-Συμπεριληπτικός χαρακτήρας των μουσείων	15
2.1 Ορισμός των εννοιών Συμμετοχικότητα και συμπερίληψη	16
2.2. Τρόποι συμμετοχής-εμπλοκής των συμμετεχόντων στο Μουσειακό Ίδρυμα	17
2.3. Παραδείγματα Συμμετοχικών μουσείων στην Ελλάδα	18
3. Μουσείο και πρόσβαση ατόμων με αναπηρία	22
3.1. Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού	23
3.2 Πρόσβαση και προσβασιμότητα/Θεσμικό πλαίσιο	24
3.3. «Όλοι οι επισκέπτες ενός μουσείου είναι ανάπηροι»(Goodman Nelson,1985)	26
3.3.1 Προσβασιμότητα για άτομα με Κινητική αναπηρία	26
3.3.2 Προσβασιμότητα για άτομα με προβλήματα ακοής	28
3.3.3 Προσβασιμότητα για Άτομα με Νοητική Υστέρηση: Βασικό Εργαλείο η Μουσειοπαιδαγωγική.	28
3.4 Χάρτης της Ελληνικής Μουσειακής Πραγματικότητας	28
4. Μουσείο και ΤΠΕ	32
4.1 «Καλές Πρακτικές»	34
4.2 Μελέτη Περίπτωσης-Myseum-	37
Συμπεράσματα	39
Βιβλιογραφία	40

Εισαγωγή

Η εργασία που ακολουθεί εστιάζει στο ρόλο της μουσειολογίας τον 21ο αιώνα και την τοποθετεί ως βασικό «εργαλείο» τόσο στο μουσειακό περιβάλλον όσο και στη σύνδεσή του με την κοινότητα. Μπορεί ένα μουσείο να ενσωματώσει την έννοια συμμετοχικότητας και συμπερίληψης; Παραθέτοντας παραδείγματα Ελληνικών μουσείων που υλοποίησαν δράσεις με συμμετοχικό-συμπεριληπτικό χαρακτήρα, απαντάται το παραπάνω ερώτημα. Παράλληλα, το ενδιαφέρον στρέφεται σε ζητήματα προσβασιμότητας στα μουσεία, με ειδίκευση στα άτομα με Ειδικές ανάγκες. Ποια είναι η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα; Τελικά το μουσείο, είναι για όλους; και αν δεν είναι, μπορεί να γίνει; Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με τη συμβολή των Νέων τεχνολογιών μέσα στο μουσειακό ίδρυμα με προτάσεις εφαρμογών που θα διευκολύνουν τη μουσειακή εμπειρία των Ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Γενικό Πλαίσιο Εργασίας

Η εργασία πραγματεύεται μια σειρά από ζητήματα που θέτουν στο επίκεντρο τρεις βασικούς άξονες: Την Μουσειολογία ως επιστήμη, τις έννοιες συμμετοχικότητα-συμπερίληψη και την προσβασιμότητα των Ατόμων με Ειδικές ανάγκες στα μουσεία με συγκεκριμένη αναφορά στη συμβολή των Τεχνολογικών μέσων. Για την διευκόλυνση του αναγνώστη, σε αυτό το σημείο παραθέτω συνοπτικά τις έννοιες των αξόνων:

Σύμφωνα με τον ορισμό του ICOM(International Council of Museum), «Μουσειολογία είναι μια εφαρμοσμένη επιστήμη, η επιστήμη του μουσείου. Μελετά την ιστορία και τον ρόλο του στην κοινωνία, τους ειδικούς τρόπους έρευνας και φυσικής συντήρησης των εκθεμάτων, της παρουσίασης και του ξαναζωντανέματός τους, της μετάδοσης των γνώσεων για αυτά, της οργάνωσης και της λειτουργίας, της νέας ή μουσειακής αρχιτεκτονικής, των θέσεων που αποκτώνται ή επιλέγονται, της τυπολογίας και της δεοντολογίας». «Το σύνολο των τεχνικών και των πρακτικών που εφαρμόζονται στο μουσείο για τους παραπάνω σκοπούς ονομάζεται Μουσειογραφία.» (ICOM,1981)

Η συγγραφή ξεκινά με αφετηρία τη Μουσειολογία καθώς μέσω αυτής, το «παραδοσιακό» μουσείο, εκείνο δηλαδή που αποκτά, συντηρεί και εκθέτει μεταβάλλεται σε ένα «σύγχρονο» μουσείο, που στρέφει το κέντρο βάρους του, στον επισκέπτη. Πραγματεύεται ένα «Νέο μουσείο» ανοιχτό για όλους. Ακριβώς επειδή όλοι είμαστε διαφορετικοί, όλοι μπορούμε και συμβάλλουμε με τον τρόπο μας δημιουργώντας ένα «Χάρτη ποικιλομορφίας». Αυτή λοιπόν την ποικιλομορφία έρχεται να εξετάσει η Συμμετοχικότητα-Συμπερίληψη.

Δίνοντας έναν απλό ορισμό, ως συμμετοχικό ορίζεται το μουσείο που καλεί την κοινωνία να συμβάλλει(να συμμετέχει) με το δικό της τρόπο,στη διαμόρφωσή του.Στοχεύει στην μετάδοση της μουσειακής εμπειρίας από «**το εγώ στο εμείς**». Από την άλλη, η συμπερίληψη ορίζεται ως μία μέθοδος κατά την οποία, «τα άτομα αισθάνονται ότι ανήκουν στην ομάδα που έχει συγκροτηθεί μέσα στο μουσείο, παρά τις διαφορές τους. Οι διαφορές αυτές μάλιστα αποτελούν αναπόσπαστο και δημιουργικό κομμάτι της κοινωνικής δραστηριότητας.Είναι μια διαδικασία, που περιλαμβάνει όλες τις αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες ομάδες.

Η έννοια της συμμετοχικότητας και συμπερίληψης ήταν στάθηκαν αφορμές για την αφιέρωση της παρούσα πτυχιακή στην πρόσβαση των Ατόμων με Αναπηρία στα Ελληνικά μουσειακά ιδρύματα.Ο όρος «Άτομα με αναπηρία» χρησιμοποιείται για να περιγράψει,κοινωνικές ομάδες, που έχουν κάποια μορφή αναπηρίας:κινητική(χρήστες αμαξιδίων),αισθητηριακή, (προβλήματα όρασης),διανοητική(Μαθησιακές δυσκολίες),ή πολλαπλές αναπηρίες.Στην 6η παράγραφο, του αναθεωρημένου άρθρου 21(2001) του Συντάγματος, ο όρος, αντικαθιστάται με τον όρο «Άτομα με Ειδικές ανάγκες.»

Ολοκληρώνοντας, παρατίθεται μια μελέτη η οποία σκιαγραφεί τη συμβολή των Νέων Τεχνολογιών στις μουσειακές πρακτικές και στη διευκόλυνση επαφής των αμεΑ με τις μουσειακές εμπειρίες.

Ερευνητικοί Στόχοι

Η εργασία αναπτύσσεται σε 2 μέρη. Στο πρώτο κεφάλαιο, αναφέρονται αποκλειστικά ορισμοί και έννοιες σε θεωρητικό επίπεδο όσον αφορά στη Μουσειολογία ως επιστήμη.Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται και σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και σε πρακτικές εφαρμογές οτιδήποτε αφορά στη συμμετοχικότητα και συμπερίληψη. Στο τρίτο κεφάλαιο ακολουθείται η ίδια μεθοδολογία με το δεύτερο ενώ στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται πρακτικά ζητήματα.

Η αιτία που επιλέχθηκε κατά αυτόν τον τρόπο η συγκεκριμένη μεθοδολογία, είναι για να παρουσιαστούν τα ζητήματα που τίθενται, αφενός στο θεωρητικό τους επίπεδο και αφετέρου στο πρακτικό κομμάτι. Με αυτόν τον τρόπο, σχηματίζεται μια ολική εικόνα από τη θεωρία στην πράξη. Το θεωρητικό σκέλος, λειτουργεί υποστηρικτικά στο ειδικό μέρος.

Στο ειδικό μέρος, αναφέρονται παραδείγματα μουσείων στην Ελλάδα που εφαρμόζουν την έννοια συμμετοχικότητας-συμπερίληψης καθώς και μελέτες περίπτωσης Ελληνικών μουσείων που εφαρμόζουν αλλαγές, ώστε να είναι προσβάσιμα σε άτομα με Ειδικές ανάγκες. Επιπλέον, παρατίθενται προτάσεις αλλά και μία μελέτη περίπτωσης σχετικά με την αξιοποίηση της Τεχνολογίας στα μουσειακά ιδρύματα.

Το ερευνητικό ζητούμενο της πτυχιακής είναι το εξής: Ο ρόλος της Μουσειολογίας τον 21ο αιώνα, το συμμετοχικό-συμπεριληπτικό μουσείο και η προσβασιμότητα για άτομα με αναπηρία . Συνειδητά το τελευταίο κεφάλαιο πραγματεύεται τη σύνδεση Μουσείου-Τεχνολογίας καθώς έχει εκτιμηθεί ότι η συνεργασία τους, θα οδηγήσει σε νέες μεθόδους και προοπτικές.

Οι στόχοι της εργασίας: Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο, προσεγγίζονται οι έννοιες: Μουσειολογία, συμμετοχικότητα-συμπερίληψη, πρόσβαση και προσβασιμότητα. Το πρακτικό σκέλος αποδεικνύει ότι ένα μουσείο πράγματι μπορεί να είναι συμμετοχικό-συμπεριληπτικό, μπορεί να γίνει προσβάσιμο και να απευθυνθεί σε κάθε κοινωνική ομάδα.

Δεν θα μπορούσε να παραληφθεί ότι οι σκοποί αυτής της προσπάθειας δεν είναι μόνο η κατανόηση του θεωρητικού και πρακτικού επιπέδου σε ζητήματα που αφορούν στη Μουσειολογία, στη συμμετοχικότητα -συμπερίληψη και στην πρόσβαση των αμεΑ στα μουσεία. Μέσα από τη συγκεκριμένη συγγραφή, τονίζεται και αποδεικνύεται ότι το «Μουσείο είναι ανοιχτό για όλους ανεξαιρέτως» και μπορεί να ανταποκριθεί σε κάθε αλλαγή/απαίτηση. Γίνεται πια ξεκάθαρο, ότι στην εποχή που ζούμε, οφείλουμε να «κλείσουμε στο ντουλάπι» όλων των ειδών τους κοινωνικούς αποκλεισμούς και τα στερεοτυπικά κατάλοιπα.

Σκεπτικό δομής και Μεθοδολογία

Όπως διευκρινίζεται και παραπάνω, η εργασία αναπτύσσεται σε 2 σκέλη. Αφενός στο θεωρητικό επίπεδο, αφετέρου σε πρακτικά ζητήματα. Παρακάτω αναφέρεται εν συντομία η δομή των 4 κεφαλαίων της εργασίας:.

Με σκοπό να δοθεί στον αναγνώστη μια εικόνα σχετικά με το περιεχόμενο της πτυχιακής , το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην Μουσειολογία ως επιστήμη και χωρίζεται ως εξής: Σε πρώτο επίπεδο παρουσιάζεται ο ρόλος της Μουσειολογίας τον 21ο αιώνα, έπειτα σκιαγραφείται μια ιστορική αναδρομή του ρόλου της Μουσειολογίας και παρατίθενται 5 σχετικές ερμηνείες. Ακόμη, η Μουσειολογία εξετάζεται ως εργαλείο διαμόρφωσης στο μουσειακό χώρο και στις μουσειακές εκθέσεις και τονίζεται η σημασία της σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί η Μουσειοπαιδαγωγική, η οποία συνεργάζεται άμεσα με την μουσειολογία(ιδίως στα εκπαιδευτικά προγράμματα) καθώς και τις βασικές μεθόδους που χρησιμοποιεί.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο συμμετοχικό-συμπεριληπτικό χαρακτήρα των μουσείων. Σε πρώτη φάση, ορίζονται οι έννοιες συμμετοχικότητα-συμπερίληψη και έπειτα τίθεται το εξής ερώτημα: Μπορεί το μουσείο να ενσωματώσει αυτές τις έννοιες; Πριν δοθεί η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα, γίνεται μια σύντομη αναφορά στη σημασία του προσωπικού του μουσείου, στη συμβολή του μουσειακού σχεδιασμού καθώς και στους τρόπους συμμετοχής-εμπλοκής των συμμετεχόντων στο μουσειακό ίδρυμα.

Ολοκληρώνοντας, παρουσιάζονται παραδείγματα συμμετοχικών μουσείων στην Ελλάδα και τονίζεται η σημαντικότητα της αλληλεπίδρασης του μουσείου με την κοινωνία και της κοινωνίας με το μουσείο, προβάλλοντάς το ως ένα πεδίο ανοιχτού διαλόγου.

Το τρίτο κεφάλαιο, εστιάζει στο μουσείο και στην πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα. Αρχικά, ορίζονται οι έννοιες «Αναπηρία» και «Άτομα με Αναπηρία». Στην συνέχεια γίνεται αναφορά στο κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας και διευκρινίζεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού. Έπειτα, παρατίθεται το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με την πρόσβαση και την προσβασιμότητα. Επιπλέον, ορίζεται η σημασία του καθολικού σχεδιασμού και ο τρόπος σύνδεσής του με τα αμεΑ. Στο τελευταίο περιεχόμενο του συγκεκριμένου κεφαλαίου με τίτλο « όλοι οι επισκέπτες ενός μουσείου είναι ανάπηροι» προτείνονται μουσειακές αλλαγές όσον αφορά στην πρόσβαση ατόμων με κινητική αναπηρία, προβλήματα όρασης-ακοής, και νοητική υστέρηση. Κλείνοντας, σκιαγραφείται ο Χάρτης της Ελληνικής μουσειακής πραγματικότητας.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναπτύσσεται ο ρόλος των Τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στα μουσεία. Παρατίθενται προτάσεις μεθόδων που εφαρμόζονται ή μπορούν να εφαρμοστούν στα μουσειακά ιδρύματα για την διευκόλυνση της πρόσβασης-ενσωμάτωσης των αμεΑ. Σε τελικό στάδιο παρουσιάζεται μία μελέτη περίπτωσης που υλοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, ως μία διεπαφή που θα συμβάλλει στην εξυπηρέτηση των ειδικών ομάδων.

1. Η επιστήμη της Μουσειολογίας

1.1 Ο ρόλος του μουσείου τον 21ο αιώνα

Με αφορμή, την 9η Γενική Συνέλευση του ICOM(Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων), το 1971 με θέμα: «Το μουσείο στην υπηρεσία του ανθρώπου σήμερα και αύριο.», πυροδοτούνται συζητήσεις τόσο για τον επαναπροσδιορισμό του μουσείου ως ίδρυμα όσο και για τη θέσπιση της Μουσειολογίας, όχι μόνο ως έννοια αλλά και ως πρακτική εφαρμογή. Τα «παραδοσιακά μουσεία», εκείνα δηλαδή που ερευνούν, εκθέτουν συλλογές και συντηρούν τα εκθέματά τους, αρχίζουν να αποκτούν και άλλους ρόλους. Το ICOM, θέτει το εξής ερώτημα: «Ποιος είναι ο ρόλος των Μουσείων στην κοινωνία και πώς συνδέονται μαζί της;»

Μέχρι και σήμερα διεξάγονται συζητήσεις για τον επαναπροσδιορισμό του μουσείου, με σκοπό να θεσμοθετηθεί ένας βασικός ορισμός, ο οποίος θα αντανακλά όχι μόνο στις λειτουργίες του μουσείου ως ίδρυμα αλλά και στο ρόλο που διαδραματίζει στην ίδια την κοινωνία. Τα μέλη της μόνιμης Επιτροπής του ICOM σε συνεργασία με ομάδες διαφορετικού υπόβαθρου, περιφερειακής ενότητας αλλά και επαγγελματικής εμπειρίας, επεξεργάστηκαν τα δεδομένα που είχαν συλλεχθεί από τις συζητήσεις και κατέληξαν σε έντε προτάσεις ορισμού του μουσείου. (ICOM,2022)

1. «Το μουσείο είναι ένα προσβάσιμο, μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Ωθεί στην ανακάλυψη, τη συγκίνηση, τον προβληματισμό και ενισχύει την κριτική σκέψη όσον αφορά στην άυλη και υλική κληρονομιά. Τα μουσεία ερευνούν, συλλέγουν, συντηρούν, εκθέτουν, εκπαιδεύουν και επικοινωνούν, ανήκουν στην κοινωνία και επιδιώκουν τη συνεργασία με όλες τις κοινότητες. Λειτουργούν επαγγελματικά και ηθικά, προάγοντας τη βιωσιμότητα και την ισότητα.»(ICOM.2022)

2.«Το μουσείο είναι ένα μόνιμο, μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, προσβάσιμο στο κοινό και αποτελεί υπηρεσία προς την κοινωνία. Συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει, υλική, άυλη, πολιτιστική και φυσική κληρονομιά με επαγγελματικό, ηθικό και βιώσιμο τρόπο για έρευνα, εκπαίδευση, προβληματισμό και ψυχαγωγία. Επικοινωνεί με συμπεριληπτικό,, διαφοροποιημένο και συμμετοχικό τρόπο με όλες τις κοινότητες και το κοινό.»(ICOM ,2022)

3.«Το μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας που ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, εκθέτει και επικοινωνεί υλική και άυλη κληρονομιά. Ανοιχτό στο κοινό και προσβάσιμο, χωρίς αποκλεισμούς. Προάγει την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα. Το μουσείο λειτουργεί επαγγελματικά, ηθικά και στοχεύει στη συμμετοχή κοινοτήτων, προσφέροντας ποικίλες εμπειρίες για σκοπούς εκπαίδευσης, απόλαυσης και διεύρυνσης της γνώσης.»(ICOM,2022)

4.«Το μουσείο είναι ένα συμπεριληπτικό, μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, ανοιχτό στο κοινό, το οποίο ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, εκθέτει και επικοινωνεί υλική και άυλη κληρονομιά, δημιουργώντας κριτικούς προβληματισμούς σχετικά με τη μνήμη και την ταυτότητα. Τα μουσεία ανήκουν στην υπηρεσία της κοινωνίας, παρέχοντας εκπαιδευτικές εμπειρίες και ανταλλαγή γνώσεων. Καθοδηγούμενα από τις κοινότητες ή διαμορφωμένα μαζί με το κοινό τους, τα μουσεία μπορούν να λάβουν ένα ευρύ φάσμα μορφών, προάγοντας την ίση πρόσβαση, τη βιωσιμότητα και την ποικιλομορφία»(ICOM,2022)

5.«Το μουσείο είναι ένα ανοιχτό και προσβάσιμο μη κερδοσκοπικό ίδρυμα που συλλέγει, ερευνά, συντηρεί, εκθέτει και επικοινωνεί την υλική και άυλη κληρονομιά των ανθρώπων και του περιβάλλοντος προς όφελος της κοινωνίας. Τα μουσεία δεσμεύονται σε ηθικές και βιώσιμες πρακτικές και λειτουργούν με συμπεριληπτικό και επαγγελματικό τρόπο για να δημιουργούν ευχάριστες και εκπαιδευτικές εμπειρίες που ενθαρρύνουν την περιέργεια και την ανακάλυψη.»(ICOM,2022)

Από τους παραπάνω ορισμούς γίνεται πλέον αισθητό, ότι ο ρόλος του μουσείου είναι άμεσα συνυφασμένος τόσο με την κοινωνία όσο και με τις κοινότητες. Απώτερος στόχος όλων των μουσειακών Ιδρυμάτων θα πρέπει να είναι η αλληλεπίδρασή τους με την κοινότητα αλλά και η εμπλοκή της ίδιας, στις μουσειακές διαδικασίες. Τα δεδομένα της σημερινής εποχής έχουν μεταβληθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε δεν αρκεί να φυλάσσεται η πολιτισμική-πολιτιστική κληρονομιά και να μεταφέρονται πληροφορίες. Η ενεργός συμμετοχή των ανθρώπων έξω από το μουσειακό περιβάλλον είναι απαραίτητη και θα συμβάλλει στην ολική αναδιαμόρφωσή του.

Τα μουσεία του σήμερα έρχονται αντιμέτωπα με μια μεγάλη πρόκληση: Να καταφέρουν να αλλάξουν την εικόνα τους, απέναντι στα μάτια του κοινού. Τί είναι ένα μουσείο; Είναι ένας φορέας διαχείρισης αντικειμένων, που συλλέγει, καταγράφει, τεκμηριώνει, συντηρεί και μελετά. Είναι ένα «δοχείο» γεμάτο με αξίες και κληρονομικά στοιχεία, τα οποία καλείται να επικοινωνήσει και να παρουσιάσει στην κοινωνία. Μέσα από την παραπάνω διατύπωση γεννάται το ερώτημα: Τα μουσεία ως φορείς μοιάζουν να είναι ξεχωριστά από την κοινωνία, και όχι μέσα στην ίδια την κοινωνία. Τη συγκεκριμένη αντίληψη έρχεται να κατευνάσει και να εξαλείψει σταδιακά η Μουσειολογία, όπως θα διαπιστωθεί και στο επόμενο κεφάλαιο.

1.2 Ιστορική αναδρομή του ρόλου της Μουσειολογίας

Η πρώτη απόπειρα για την διατύπωση μια θεωρίας σχετικά με τα μουσεία τοποθετείται στις αρχές της Αναγέννησης στην Γερμανία σε ένα βιβλίο που εκδόθηκε στο Μόναχο το 1565 από

τον Βέλγο γιατρό *Samuel von Quiccheberg* ο οποίος, θεωρείται από πολλούς ο «πατέρας της Μουσειολογίας». Στα κείμενά του αναφέρει το ορθό σύστημα μουσειακής κατάταξης, όπως αυτό κρίνεται από τα μέσα του 16ου αιώνα μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα. Σε γενικό πλαίσιο, αυτά τα κείμενα προσδιορίζονται ως συλλογές που αντανakλούν στο πνεύμα της αναγέννησης ενώ ταυτόχρονα εφαρμόζονται και επιστημονικές μέθοδοι ταξινόμησης συλλογών.

Σε ακαδημαϊκό πλαίσιο, η μουσειολογία ξεκίνησε ως τεχνική για τη δημιουργία μουσειακών εκθέσεων. Η πρώτη μεγάλη πρωτοβουλία στη μουσειολογική εκπαίδευση θα μπορούσε να εντοπιστεί πίσω στο 1856, όταν ιδρύθηκε στην Ισπανία(και συγκεκριμένα, στη Μαδρίτη) η «*Escuela Superior Diplomatica*» ως, ίδρυμα για την εκπαίδευση αρχειονόμων, βιβλιοθηκονόμων και άλλων επιστημόνων οι οποίοι, θα «αναλάβουν» ευθύνες εθνικής κληρονομιάς. Επιπλέον, το 1882, ιδρύεται στο Παρίσι το «*L'Ecole du Louvre*», ένα ίδρυμα Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο την εκπαίδευση ερευνητών στους τομείς της Αρχαιολογίας, της ιστορίας της τέχνης, της ανθρωπολογίας και των κλασικών γλωσσών, χρησιμοποιώντας τις συλλογές του ίδιου του μουσείου.

Αξίζει να τονιστεί ότι στο συγκεκριμένο Πανεπιστήμιο, η Μουσειολογία εντάχθηκε ως μάθημα, για πρώτη φορά. Ταυτόχρονα, στο Πανεπιστήμιο «Masaryk» στη Τσεχία, πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις Μουσειολογίας με επικεφαλής τον Jaroslav Helfert, ενώ στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, ο ιστορικός τέχνης Καθ. Paul J. Sachs, άρχισε να διδάσκει ένα μάθημα με τίτλο «*Μουσειακή εργασία και Μουσειακά προβλήματα*». Κατά τη δεκαετία του 1960, ο Jan Jelinek, ανθρωπολόγος και επιμελητής του Μουσείου της Μοραβίας, (επανα)ιδρύει ένα τμήμα Μουσειολογίας στο ίδρυμα «Masaryk», γεγονός που συμβάλλει στην εδραίωση της.

Ενώ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, η Μουσειολογία αρχίζει να θεωρείται διακριτό πεδίο επιστημονικής έρευνας, ένας ανεξάρτητος επιστημονικός κλάδος, που ερμηνεύει με το δικό του τρόπο την πραγματικότητα και παρόλο που το 1966 ιδρύεται στο Πανεπιστήμιο του Λέστερ(Ηνωμένο Βασίλειο), τμήμα Μουσειακών σπουδών, Η Μεγάλη Βρετανία απορρίπτει τον όρο «Μουσειολογία» και τον αντικαθιστά με τον όρο «Μουσειακές Σπουδές»

Η Μουσειολογία τόσο ως έννοια όσο και ως εφαρμογή, ανακάμπτει κατά την εποχή του Διαφωτισμού, μεταξύ του 1970-1974. Τρία χρόνια αργότερα, το 1977, ιδρύεται η Διεθνής Μουσειολογική επιτροπή(ICOFOM) του Διεθνούς Συμβουλίου μουσείων ICOM, η οποία πλαισιώνει και γνωστοποιεί την Μουσειολογία ως πεδίο έρευνας και θεωρητικής σκέψης στο μουσειακό κόσμο. «Η μουσειολογία μελετά την ιστορία των μουσείων, τον ρόλο τους στην κοινωνία, τις συγκεκριμένες μορφές έρευνας και συντήρησης, τις δραστηριότητές τους και τη διασπορά της γνώσης, την οργάνωση και λειτουργία τους, τη νέα ή «μουσειοποιημένη» αρχιτεκτονική, τα ευρήματα που παραλαμβάνουν ή επιλέγουν, την τυπολογία και δεοντολογία των μουσείων»(Rivière, 1981).

Σχετικά με την Ελληνική πραγματικότητα, το 1999, εντάσσεται στο Τμήμα Μεσογειακών σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Ρόδο, το μάθημα Μουσειολογίας ως κατεύθυνση της Αρχαιολογίας. Το μάθημα διδάχθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002. Το γεγονός αυτό, στάθηκε εφόδιο ώστε να τεθούν προϋποθέσεις για συστηματική διδασκαλία της Μουσειολογίας.

Οι δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα συμβάλλουν στην μεταβολή του μουσειολογικού κόσμου, καθώς φέρνουν στο προσκήνιο ζητήματα ταυτότητας και κληρονομιάς και, προωθούν την εξέταση της σχέσης του σύγχρονου ανθρώπου με το παρελθόν του. Έτσι, διοργανώνονται πανεπιστημιακά σεμινάρια Μουσειολογίας-Μουσειακών σπουδών διεθνώς.

«Σήμερα, η μουσειολογία είναι ένας ακαδημαϊκός κλάδος με τακτικά προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών πανεπιστημίου σε πολλές κομητείες... Αυτή είναι βασική διαφορά σε σχέση με τη θέση της μουσειολογίας πριν από είκοσι χρόνια.» (Ivo Maroević, 1997)

1.3 Πέντε(5) «σύγχρονοι» ορισμοί για την Μουσειολογία

1. Η Μουσειολογία συμπεριλαμβάνει οτιδήποτε αφορά στα μουσεία. Αυτή η ερμηνεία αποδίδεται στις Αγγλοσαξονικές χώρες και εξαπλώνεται από τη Β.Αμερική έως τις Λατινοαμερικανικές χώρες. Σε χώρες, όπου το επάγγελμα του Μουσειολόγου δεν έχει αναγνωριστεί επίσημα, χρησιμοποιείται ο όρος «επιμελητής».

2. Η Μουσειολογία είναι η επιστήμη των Μουσείων. Καλύπτει την ιστορία των μουσείων, τον κοινωνικό τους ρόλο, την οργάνωσή τους και όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με την έρευνα, τη συντήρηση, τη διάδοση, την ερμηνεία και την καταγραφή.» (Δυτική Ευρώπη)

3. Ο τρίτος ορισμός δείχνει τον τρόπο με τον οποίο η Μουσειολογία εδραιώθηκε στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1960 ως «ένα πεδίο επιστημονικής έρευνας που εξετάζει τη σχέση του ανθρώπου με την πραγματικότητα, όπου τα μουσεία, αποτελούν μόνο μία από τις πιθανές εκφάνσεις της.»

4. «la nouvelle muséologie» (Η Νέα Μουσειολογία)

Η Νέα Μουσειολογία, τονίζει τον κοινωνικό ρόλο του μουσείου και τον διεπιστημονικό του χαρακτήρα σε συνδυασμό με νέες μορφές έκφρασης και επικοινωνίας. Στοχεύει περισσότερο στους νέους τύπους μουσείων (οικομουσεία-ecomuseums, κοινωνικά μουσεία-social museums) και δεν απευθύνεται τόσο στο «παραδοσιακό» μουσειακό μοντέλο το οποίο θέτει ως επίκεντρο την αξία των αντικειμένων. Ο όρος επινοήθηκε στη Γαλλία κατά το 1980.

«Η μουσειολογία αποτελεί έναν αυτοδιαφοροποιούμενο, ανεξάρτητο επιστημονικό κλάδο με αντικείμενο μια συγκεκριμένη στάση του ανθρώπου απέναντι στην πραγματικότητα, η οποία

εκφράζεται σε διάφορες μορφές μουσείων μέσα στην πορεία της ιστορίας, τα οποία αποτελούν μια έκφανση και ένα αναλογικό τμήμα των συστημάτων μνήμης. Η μουσειολογία, κοινωνική επιστήμη από τη φύση της, ανήκει στη σφαίρα των μνημονικών και τεκμηριωτικών (*mnemonic and documentary*) επιστημών και συμβάλλει στην κατανόηση του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία» (Stránský, 1980).

Στην αγγλική βιβλιογραφία η Νέας μουσειολογίας (New Museology) εμφανίζεται στις αρχές του 19ου αιώνα και λειτουργεί ως μια κριτική προσέγγιση σχετικά με τον κοινωνικό-πολιτικό ρόλο των μουσειακών ιδρυμάτων.

5. Ο πέμπτος ορισμός συμπεριλαμβάνει τους τέσσερις προηγούμενους και αναπαριστά τη Μουσειολογία ως ένα ευρύ πεδίο έρευνας στον τομέα της θεωρητικής και κριτικής σκέψης. Ο κοινός άξονας μεταξύ των παραπάνω ορισμών είναι η σχέση που προκύπτει ανάμεσα στον άνθρωπο και την πραγματικότητα, η οποία ερμηνεύεται μέσα από την τεκμηρίωση του «πραγματικού» και γίνεται κατανοητή μέσω της άμεσης αισθητηριακής επαφής. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή η ερμηνεία αφήνει ανοιχτό ένα πεδίο διαλόγου για κάθε είδους πειραματισμών στο μουσειακό περιβάλλον.

«Η μουσειολογία είναι η φιλοσοφία του μουσειακού κλάδου (*museal philosophy*), η οποία έχει δύο αποστολές: να λειτουργεί ως μεταθεωρία (*metatheory*) για την επιστήμη της ενορατικής στοιχειοθετημένης τεκμηρίωσης (*intuitive concrete documentation*), και να παρέχει την κανονιστική ηθική για τη λειτουργία όλων των ιδρυμάτων που φέρουν την ευθύνη διαχείρισης της λειτουργίας της ενορατικής στοιχειοθετημένης τεκμηρίωσης.» (Deloche, 2001).

Η Μουσειολογία, αποτελεί «πεδίο ανοιχτού διαλόγου», ως προς όλες τις άλλες επιστήμες. Όπως σκιαγραφήθηκε παραπάνω, η ερμηνεία της-πόσο μάλλον η εφαρμογή της- ξεκινά διστακτικά κατά την δεκαετία του 60' και αναζωπυρώνεται την εποχή του Διαφωτισμού. Εκτός από την διεπιστημονικότητα, η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο της, η μουσειολογία καλλιέργησε ένα γόνιμο έδαφος για την μετάβαση του παραδοσιακού μουσείου, στο νέο μουσείο.

Συνέβαλε σημαντικά, στην μετατόπιση του κέντρου βάρους από την αξία των αντικειμένων (αντικειμενικο-κεντρική ερμηνεία), στην αξία του ατόμου και της κοινωνίας που το περιβάλλει. Το μουσειακό ίδρυμα, μπορεί να χαρακτηριστεί πλέον ανθρωποκεντρικό, μπορεί να αλληλεπιδρά με τους επισκέπτες του, μπορεί ακόμη, να συμβάλλει στην εξάλειψη κάθε είδους ρατσισμού, να προβάλλει την ισότητα, την ισοτιμία, την αλληλεγγύη και τη συντροφικότητα. άλλωστε, «η Τέχνη είναι για όλους.»

1.4 Η μουσειολογία ως εργαλείο διαμόρφωσης του μουσειακού χώρου και των μουσειακών εκθέσεων

Υπάρχουν θεωρίες οι οποίες εξετάζουν τη Μουσειολογία, ως ένα φάσμα θεωρητικού επιπέδου(συνεπώς τα πρακτικά ζητήματα τα αναλαμβάνει η μουσειογραφία), υπάρχει και ο εξής ορισμός, στον οποίο εμείς επιλέγουμε να σταθούμε: « Μουσειολογία είναι το γνωστικό αντικείμενο που μελετά την απαραίτητη μεθοδολογία για την επίλυση όλων των θεωρητικών και πρακτικών ζητημάτων που συνδέονται με τις λειτουργίες των μουσείων.»(Γκαζή, Α,2003).

Η θεωρία των εκθέσεων που διδάσκεται σε όλα τα μουσεία, αναγνωρίζει την πολύπλοκη κλίμακα νοημάτων που μπορεί να έχει κάθε αντικείμενο. Η προσέγγιση που θα εφαρμοστεί στις μουσειακές εκθέσεις βασίζεται κυρίως στο περιεχόμενο ή στα περιεχόμενα που θέλει το εκάστοτε ίδρυμα να επικοινωνήσει στο κοινό. Για παράδειγμα, όταν το μουσείο θέλει να προβάλλει στους επισκέπτες όλα τα εκθέματα που διαθέτει, η έκθεση σχεδιάζεται με σκοπό να αυξηθεί η πρόσβαση στις συλλογές ως σύνολο. Από αυτό προκύπτει ότι το μουσείο απευθύνεται περισσότερο σε ειδικό κοινό, κάτι το οποίο δεν προτείνεται γιατί όπως αναφέρεται «τα μουσεία είναι για όλους» Οι προσεγγίσεις μεταβάλλονται κυρίες σε Πινακοθήκες και Μουσεία της Τέχνης, καθώς εκεί η ερμηνεία των αντικειμένων είναι πιο ελεύθερη και υποκειμενική. Σε αυτήν την περίπτωση ο επιμελητής κατά το σχεδιασμό, στοχεύει στην άμεση επικοινωνία των εκθεμάτων με τον επισκέπτη.(Graham,2009)

Τί είναι μια μουσειακή έκθεση; Είναι η παρουσίαση ενός συνόλου κινητών ή ακίνητων μουσειακών αντικειμένων, βάσει ενός ειδικά διαμορφωμένου προγράμματος εντός προκαθορισμένου χώρου. Ο μουσειολόγος είναι ως επί το πλείστον υπεύθυνος τόσο για την τοποθέτηση των εκθεμάτων στην κατάλληλη θέση, όσο και για την ερμηνεία αλλά και τις πληροφορίες που θα μεταδοθούν στους επισκέπτες. Η ερμηνεία, σε ό,τι αφορά τη μουσειολογία, έχει την έννοια της μετάφρασης αντικειμένων και γνώσεων σε ένα είδος «γλώσσας» κατανοητής από τον επισκέπτη. Βασική προϋπόθεση για τον σχεδιασμό κάθε έκθεσης,είναι η γνώση των δεδομένων της έρευνας και του κοινού έτσι για να οριστεί ορθά ο τρόπος παρουσίασης. (Ορφανίδη,2003)

Εκτός από τη φύλαξη και παρουσίαση της πολιτιστικής-πολιτισμικής κληρονομιάς, τα μουσειακά ιδρύματα έχουν έναν ακόμη ρόλο, εκείνον της εκπαίδευσης.Για την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, βασικό κριτήριο είναι να καθοριστούν οι ομάδες ατόμων που θα συμμετέχουν(target groups). Υπάρχουν τρεις(3) τεχνικές μεθόδου επικοινωνίας των πληροφοριών: 1, Άμεση αλληλεπίδραση του κοινού με τα εκθέματα και τον περιβάλλοντα χώρο, 2, παρατήρηση των αντικειμένων και καταγραφή αντιδράσεων αλλά και σχολίων των επισκεπτών,3 σύνδεση των μουσειακών εκθεμάτων με τον θεατή έτσι ώστε να προκύψει μια μοναδική σχέση. Η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί από τον μουσειολόγο σε συνδυασμό με

τον προκαθορισμένο εκπαιδευτικό σκοπό που έχει δομήσει ο μουσειοπαιδαγωγός, συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος.

1.5 Μουσειοπαιδαγωγική και Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι

Αφού αναπτύξαμε εκτενώς τον ορισμό της Μουσειολογίας και εφόσον η Μουσειολογία είναι συνυφασμένη με την Μουσειοπαιδαγωγική και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ας δώσουμε μια ολική ματιά στον ορισμό της: *«Πρόκειται τόσο για τη θεωρία όσο και για την πράξη στον τομέα της Παιδαγωγικής, στον οποίο πραγματοποιείται παιδαγωγική πράξη στον χώρο του Μουσείου.»* Σκοπός της Μουσειοπαιδαγωγικής είναι να διαμεσολαβήσει μεταξύ των επισκεπτών(παιδιών και νέων) του μουσείου και των μουσειακών εκθεμάτων. Σε αυτό το σημείο τονίζεται ότι, η μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη αφορά κυρίως στη μη τυπική εκπαίδευση και δεν επιδιώκει να αποτελέσει το ρόλο του «δασκάλου». Οι προσεγγίσεις της βασίζονται κυρίως στη βούληση του ίδιου του επισκέπτη.

Η εφαρμογή κάθε μουσειοπαιδαγωγικής μεθοδολογίας επιδιώκει στην «συνάντηση» του επισκέπτη με το μουσειακό αντικείμενο και τα μουσειακά περιεχόμενα γενικότερα, αλλά και την αξιοποίηση του μουσειακού χώρου. Ο μουσειακός χώρος λειτουργεί ως πεδίο εφαρμογής των μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων και περιλαμβάνει το σύνολο των εκθεμάτων και των ερμηνευτικών συστημάτων μιας έκθεσης, την οργάνωσή τους και τους τρόπους παρουσίασης των εκθεσιακών περιεχομένων στο σύνολο τους.(Νικονάνου, Ν, 2015)

Παρακάτω αναφέρουμε τις Μουσειοπαιδαγωγικές μεθόδους όπως εξετάζονται από την Επίκουρη καθηγήτρια Μουσειοπαιδαγωγικής στο τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Νικονάνου Νίκη, στο βιβλίο που εξέδωσε το 2015 *«Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα»*

1. Μέθοδος της αφήγησης.
2. Ξενάγηση.
3. Δήγηση Ιστοριών.
4. Μαιευτική μέθοδος
5. Εκπαιδευτικές ξεναγήσεις
6. Συζητήσεις
7. Επιδείξεις Ειδικών.
8. Ανακαλυπτική μέθοδος
9. Εξερεύνηση
10. Βιωματικές μέθοδοι
11. Υλικές-αισθητικές δραστηριότητες
12. Δραστηριότητες παραστατικών τεχνών(Μουσειακό θέατρο, μουσική χορός)
13. Δραστηριότητες γραμματισμού(Δημιουργική γραφή)
14. Μουσειακές λειτουργίες ως εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Η εξέλιξη και ο επαναπροσδιορισμός ενός μουσείου, εξαρτάται από τους εξής παράγοντες: Αφενός κατά πόσο το ίδιο το μουσείο ως ίδρυμα θέλει πραγματικά να «αλλάξει», αφετέρου από τους ανθρώπους που το αποτελούν. Σίγουρα η Μουσειολογία, η μουσειογραφία και η Μουσειοπαιδαγωγική, αποτελούν επιστήμες, που όχι μόνο «ανοίγουν» το δρόμο για ένα νέο μουσείο, αλλά δημιουργούν προοπτικές σε συστηματική βάση ώστε να μεταβάλλουν την εικόνα του, στα μάτια του κοινού. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι κάθε αλλαγή δεν προκύπτει μόνο από τη συμβολή των Επιστημών, αλλά και από την συμμετοχή και τη συσπείρωση των ίδιων των ανθρώπων.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, δίνεται μια νέα οπτική πάνω στα μουσειακά ζητήματα. Μια οπτική, περισσότερο συμμετοχική-συμπεριληπτική, μια οπτική που θα οδηγήσει στην εδραίωση της εικόνας που κάθε μουσείο οφείλει όχι μόνο να προβάλλει αλλά και να υπερασπίζεται.

2. Συμμετοχικός-Συμπεριληπτικός χαρακτήρας των μουσείων

«Τα πιο επιτυχημένα μουσεία προσφέρουν ποικίλες εμπειρίες, οι οποίες προσελκύουν διαφορετικές κατηγορίες κοινού και αντανακλούν τις διαφοροποιημένες ανάγκες κάθε επισκέπτη. Τα επιτυχημένα μουσεία προσφέρουν πολλαπλές εμπειρίες: Αισθητική και συναισθηματική ευχαρίστηση, μάθηση, ψυχαγωγία, κοινωνικότητα»

(Kotler and Kotler(1998:xx)

Μέχρι και τα τέλη του 18ου αιώνα, η πρόσβαση σε ένα μουσείο αποτελούσε προνόμιο που διέθεταν μόνο οι «ισχυροί». Εκείνοι δηλαδή που είχαν θέσεις εξουσίας και πρόβαλαν μια θεμιτή ως προς τα τότε δεδομένα εικόνα, στην κοινωνία. Οι προσπάθειες αλλαγής αυτής της συνθήκης ξεκινούν από τον 20ο αιώνα, όταν σταδιακά αρχίζει να επικρατεί η εξής αντίληψη: Τα μουσεία οφείλουν να διαμορφώνονται βάσει των κοινωνικών απαιτήσεων. Έτσι λοιπόν, από το παραδοσιακό μουσείο το οποίο συλλέγει, φροντίζει και εκθέτει, μεταβαίνουμε σε ένα μουσείο πιο μοντέρνο, σε ένα μουσείο που δεν εκθέτει, αλλά συνδυάζει τα εκθέματα με το κοινωνικό-πολιτισμικό τους πλαίσιο και «ανοίγει» τις πόρτες του σιγά-σιγά σε όλες τις κοινωνικές ομάδες.

Ερχόμαστε σήμερα, να μιλήσουμε για δύο έννοιες, την έννοια της συμμετοχικότητας και συμπερίληψης, οι οποίες αποτελούν όχι μόνο βασική επιδίωξη των σύγχρονων μουσείων, αλλά και μεγάλη πρόκληση όσον αφορά στην εφαρμογή τους.

2.1 Ορισμός των εννοιών Συμμετοχικότητα και συμπερίληψη

Συμμετοχικό μουσείο είναι εκείνο το οποίο, καλεί την κοινωνία να συμβάλλει(να συμμετέχει) με το δικό της τρόπο,στη διαμόρφωσή του.Στοχεύει στην μετάδοση της μουσειακής εμπειρίας από «**το εγώ στο εμείς**».Η συνεργατικότητα,η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση είναι βασικές έννοιες ενός συμμετοχικού μουσείου.Κατά τον συμμετοχικό σχεδιασμό, ένα μουσειακό πρόγραμμα, σχεδιάζεται και υλοποιείται έπειτα από την εμπλοκή του «μη ειδικού κοινού».

Με την εφαρμογή της συμμετοχής, ενδυναμώνεται η ουσιαστική σχέση μεταξύ μουσείου-κοινωνίας-κοινωνίας και μουσείου.«*Η συμμετοχή, αποτελεί μέρος του εκδημοκρατισμού των μουσείων ως κοινωνικών θεσμών στην υπηρεσία της κοινωνίας και ως ενεργών παραγόντων για τη συμμετοχή στα κοινά*»(Kreps,2013) Απώτερος σκοπός ενός συμμετοχικού μουσείου είναι καταφέρει να δείξει σε όλους τους ανθρώπους ότι μπορούν να αποτελούν μέρος όλης της μουσειακής τέχνης.

Το μουσείο λοιπόν, καλεί σε συμμετοχή την κοινωνία. Εδώ οφείλουμε να εξετάσουμε την πολυμορφία των ατόμων που αποτελούν μια κοινωνία.Πώς θα επιτευχθεί αυτό; Μέσα από την ανάλυση της έννοιας της συμπερίληψης. Η συμπερίληψη ορίζεται ως μία μέθοδος κατά την οποία, «τα άτομα αισθάνονται ότι ενσωματώνονται στην ομάδα που έχει συγκροτηθεί μέσα στο μουσείο, παρά τις διαφορές τους. Οι διαφορές αυτές μάλιστα αποτελούν αναπόσπαστο και δημιουργικό κομμάτι της κοινωνικής δραστηριότητας.»(Kalantzis & Cope, 2013, σ. 260).

Είναι μια διαδικασία, που περιλαμβάνει όλες τις αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες ομάδες. Η συμπερίληψη αποτελεί μια θεμελιώδη αρχή πάνω στην οποία είναι ανάγκη να βασιστεί ο κοινωνικός μετασχηματισμός. Το ίδιο το μουσείο καλείται να συμβάλλει στη δημιουργία μιας κοινωνίας που η ποικιλομορφία δεν αποτελεί εξαίρεση αλλά κανόνα και ο κοινωνικός αποκλεισμός δε θα υφίσταται.

Το συμπεριληπτικό μουσείο πρωτίστως «αγκαλιάζει» όλα τα μέλη της κοινωνίας. Προωθεί την έννοια της ενσυναίσθησης-ευαισθητοποίησης των ατόμων προς όλα τα άτομα και προβάλλει τη σημασία της διεπιστημονικότητας. Διαμορφώνει μουσειακά προγράμματα βασισμένα στις απαιτήσεις του κοινού και στοχεύει όχι μόνο στην εύκολη κατανόηση του περιεχομένου των συλλογών αλλά και στην εμπλοκή των ίδιων των επισκεπτών όσον αφορά στη δημιουργία και παρουσίασης τους.

Τα μουσεία του 21ου αιώνα εγκαταλείπουν την παλιά μουσειακή προσέγγιση. Το κέντρο βάρους τους, δεν είναι πλέον τα αντικείμενα-εκθέματα αλλά το κοινό. Σε αυτό το σημείο επισημαίνουμε, ότι δεν χρησιμοποιούμε την έννοια του κοινού ως «γενικό κοινό», αλλά ως

συγκεκριμένες ομάδες(target groups), στις οποίες το ίδιο το μουσείο επιλεγεί συνειδητά να απευθυνθεί. Τα βασικά κριτήρια διαμόρφωσης των target groups είναι: η ηλικία, το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η επίσκεψη (οικογένειες, σχολικές ομάδες), το επίπεδο γνώσεων, το ενδιαφέρον που παρουσιάζεται για το εκάστοτε μουσειακό θέμα, η διαφορετικότητα και οι ειδικές ανάγκες.

Όταν τα μουσεία αρχίσουν να αλληλεπιδρούν με τους επισκέπτες τους, να τους καλούν δηλαδή σε ενεργό συμμετοχή όσον αφορά στις μουσειακές διαδικασίες, τότε θα καταφέρουν να αποκτήσουν μια ουσιαστική σχέση μαζί τους, να αποκτήσουν αξία και θέση στη σύγχρονη ζωή. Για να καταφέρει ένα μουσείο να είναι συμμετοχικό, πρέπει να εργάζονται σε αυτό, άνθρωποι, οι οποίοι θα διατηρούν την επικοινωνία τους με το κοινό και έπειτα της επίσκεψής του. (Visser, 2015).

Το μουσειακό προσωπικό είναι αυτό, το οποίο θα ωθήσει τους επισκέπτες να «επικοινωνήσουν» αφενός μεταξύ τους και αφετέρου με τα αντικείμενα-εκθέματα και το μουσειακό περιβάλλον. Ενδεικτικά: Οι επισκέπτες μπορούν να αγγίζουν τα εκθέματα, να λαμβάνουν πληροφορίες από τους ξεναγούς, να χωρίζονται σε ομάδες και να μελετούν αντικείμενα. Τα Μουσεία Τέχνης και οι Πινακοθήκες ενδείκνυνται για τέτοιου είδους δράσεις, καθώς το περιεχόμενό τους συχνά λαμβάνει διαφορετικές ερμηνείες.

Έτσι, απομακρυνόμαστε από το Μεταδοτικό Μοντέλο Επικοινωνίας, κατά το οποίο ο πομπός μεταδίδει ένα μήνυμα και ο δέκτης το λαμβάνει και μεταβαίνουμε στο Πολιτιστικό μοντέλο επικοινωνίας, το οποίο «δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο δέκτη και αντιμετωπίζει την επικοινωνία σαν μια διαδικασία συμμετοχής και αλληλεπίδρασης μέσω της οποίας παράγεται, συντηρείται, διορθώνεται και μεταβάλλεται η πραγματικότητα» ((Νικονάνου, 2010: 86)

Κατά το μουσειακό σχεδιασμό το πρωταρχικό κριτήριο σχεδιασμού συμμετοχής είναι η επιθυμία για εμπλοκή των συμμετεχόντων καθώς και η συνεισφορά τους. Το προσωπικό του μουσείου οφείλει εξ αρχής να δείχνει εμπιστοσύνη στις ικανότητες των επισκεπτών και να ενθαρρύνει κάθε ιδέα τους. Επιπλέον, ο μουσειακός χώρος θα πρέπει να είναι διαμορφωμένος με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις δράσεις που θέλουν να υλοποιήσουν οι συμμετέχοντες.

2.2. Τρόποι συμμετοχής-εμπλοκής των συμμετεχόντων στο Μουσειακό Ίδρυμα

Παρακάτω θα αναλύσουμε τους τέσσερις(4) τρόπους συμμετοχής επισκεπτών στο μουσείο, όπως αναφέρονται από τη Nina Simon, στο βιβλίο της «The Participatory Museum» το 2010:

Δράσεις Συμβολής: Είναι ο πιο εύκολος και σύντομος τρόπος εμπλοκής του κοινού στο Μουσείο. Οι επισκέπτες μπορούν να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους προβάλλοντας δικές τους εμπειρίες και σκέψεις.

Δράσεις συνεργασίας: Μουσείο και επισκέπτες είναι πλέον συνεργάτες. Οι δράσεις συνεργασίας, προσφέρουν εκπαιδευτικές ευκαιρίες στους συμμετέχοντες, καθώς παράγουν περιεχόμενο ή έρευνα, μαζί με το προσωπικό του χώρου. Ακόμη, αναπτύσσονται νέα προγράμματα από κοινού με τους μελλοντικούς επισκέπτες, γεγονός που τους συμπεριλαμβάνει στις μουσειακές διαδικασίες.

Οι δράσεις Συνδημιουργίας δομούνται εξ αρχής με τους συμμετέχοντες. Ο βασικός λόγος σχηματισμού τέτοιων δράσεων είναι για να δημιουργηθεί ένα ανοιχτό πεδίο διαλόγου το οποίο θα αλληλεπιδρά με τους επισκέπτες, θα δίνει προτεραιότητα στα ενδιαφέροντα και στα αιτήματά τους, θα αποτελεί βήμα για όλους και θα είναι «η φωνή» όλων.

Δράσεις Φιλοξενίας: Μέσα από τις δράσεις Φιλοξενίας το κοινό μπορεί να χρησιμοποιεί και να αναδιαμορφώνει το χώρο του Ιδρύματος μέσα από ποικίλες προσεγγίσεις. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι όσο οι ίδιοι επισκέπτες, εμπλέκονται στον μουσειακό κόσμο, τόσο θα παρουσιάζουν ενδιαφέρον συμμετοχής και νέες ομάδες, που ενδεχομένως, δεν έχουν σκεφτεί πως το μουσείο είναι ένας ανοιχτός χώρος δημιουργίας, διαλόγου, συνεργασίας και συμμετοχής. (Simon, 2010)

«Η συμμετοχή μπορεί να επιτευχθεί με ποικίλους τρόπους και σε διαφορετικό βαθμό, μέσα σε ένα ευρύ φάσμα, το οποίο ξεκινά από την παθητική συμμετοχή ως την άμεση και ενεργή εμπλοκή που έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή και τη δημιουργία όχι μόνο του επισκέπτη αλλά και του ίδιου του Ιδρύματος». (Kreps, 2013)

2.3. Παραδείγματα Συμμετοχικών μουσείων στην Ελλάδα

Το Ιόνιο Πανεπιστήμιο αποκτά το δικό του μουσείο με την επωνυμία «Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου». Με αυτό τον τρόπο, το εντάσσεται στη λειτουργία του ένας θεσμός, το Πανεπιστημιακό Μουσείο, που υφίσταται στην Ευρώπη ήδη από τον 17ο αιώνα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό του Ashmolean Museum του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Αποτελεί μια ειδική κατηγορία μουσείων που φιλοξενούνται στους χώρους ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και στοχεύουν στην προώθηση της γνώσης και στην γνωριμία/εξοικείωση της ακαδημαϊκής κοινότητας με τους μουσειακούς χώρους.

Οι άνθρωποι του Μουσείου του Ιονίου Πανεπιστημίου σε καιρούς πανδημίας και κοινωνικού αποκλεισμού, δεν σταματούν να επιδιώκουν την επικοινωνία με το κοινό, τόσο «εξ αποστάσεως», μέσω διαδικτυακών εκδηλώσεων και ψηφιακών δράσεων, όσο και δια ζώσης, όταν αυτό, καθίσταται εφικτό.

Το Νοέμβριο του 2020, υλοποιείται μια πρωτότυπη δράση με τίτλο *‘Σχεδιάζουμε μαζί το νέο σχολικό Μουσείο Κέρκυρας’*. Στο πλαίσιο της δράσης, το κοινό καλείται να μοιραστεί στα Κοινωνικά δίκτυα του μουσείου, φωτογραφίες, προσωπικές ιστορίες και εμπειρίες από τα μαθητικά του χρόνια. Στόχος είναι η συν-δημιουργία και η άμεση εμπλοκή των συμμετεχόντων με το Σχολικό Μουσείο, αφού τα τεκμήρια τους, θα αποτελούν τη μόνιμη έκθεση.

Σχεδιάζουμε μαζί το νέο Σχολικό Μουσείο Κέρκυρας

Στο πλαίσιο της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2021 με θέμα «Το Μέλλον των Μουσείων: Αναστοχασμός και Επανεκκίνηση», το Πανεπιστημιακό Μουσείο, πραγματοποιεί μια σειρά δράσεων και εκδηλώσεων, ανάμεσα στις οποίες είναι και η διαδικτυακή δράση με τίτλο: «Εμένα με νοιάζει... πώς θα είναι το μουσείο του μέλλοντος!». Στις 12 Απριλίου το Μουσείο προσκαλεί τις μικρές του φίλες και τους μικρούς του φίλους να φανταστούν το μουσείο του μέλλοντος και να το ζωγραφίσουν. Τα παιδιά οραματίζονται το δικό τους μοναδικό και ιδανικό μουσείο, μεταφέροντας με αυτό τον τρόπο, αισιοδοξία και ελπίδα για το μέλλον των μουσείων. Μέσα από αυτή την δημιουργική διαδικασία προκύπτει η εικονική έκθεση «Τα παιδιά ζωγραφίζουν το μουσείο του μέλλοντος», στην οποία παρουσιάζονται όλα τα έργα των μαθητών.

Πανεπιστημιακό Μουσείο | ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΥΝ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Για το ακαδημαϊκό έτος 2021 – 2022, το Μουσείο του Ιονίου Πανεπιστημίου έχει σχεδιάσει ένα πρόγραμμα δράσεων με συμμετοχικό χαρακτήρα. Το ευρύ κοινό θα έχει την ευκαιρία να συμμετέχει ενεργά στη δράση «Σχεδιάζουμε μαζί το Μουσείο - Η επανέκθεση της Συλλογής «Ιστορίας του σχολείου και της εκπαίδευσης/Σχολικό Μουσείο Κέρκυρας» στο Σκριπερό. Αντικείμενο της δράσης είναι η επανέκθεση της συλλογής μέσα από μια ανοιχτή, συμμετοχική διαδικασία που στοχεύει στην εξοικείωση του κοινού με τις διαδικασίες διαμόρφωσης των χώρων ενός μουσείου και δημιουργίας μιας μουσειακής έκθεσης.

Περίπτωση Ανοικτού Διάσπαρτου Μουσείου Αττικής (S.O.M.A Scatterd open museums of Attica):

Τί είναι το S.O.M.A; Πρόκειται για μια ανοιχτή διάσπαρτη δομή η οποία στεγάζεται στην Κερατέα, αλλά εφαρμόζεται και σε άλλους τόπους με αντίστοιχα κοινωνικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά. Διερευνά τις δυνατότητες πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και στοχεύει στη συνεργασία με την τοπική κοινωνία και τους τοπικούς συλλόγους, επιδιώκοντας την αναζήτηση συμμετοχικών απαντήσεων στα ζητήματα σχεδιασμού του ελληνικού τοπίου.

Στο πλαίσιο της Art Athina 2015, πραγματοποιούνται τα εγκαίνια του Διάσπαρτου-Ανοικτού Μουσείου Αττικής, το οποίο διοργανώνει συζήτηση με θέμα: «Αρχαιολογικοί χώροι, τέχνη και καθημερινότητα» «Καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι και θεωρητικοί, συνεργάζονται με

την τοπική κοινωνία της Κερατέας και τους πολιτιστικούς φορείς της για τη δημιουργία ενός Ανοιχτού μουσείου, όπου συναντιούνται και συνδιαλέγονται η Αρχαιολογία, η λαογραφία και η Σύγχρονη Τέχνη...» (Left.gr, 2015)

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και το «Το ανοιχτό Μουσείο». (Συμμετοχική προσέγγιση)

Το «Ανοιχτό Μουσείο» είναι η νέα δράση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Στοχεύει να φέρει σε επαφή, το ευρύ κοινό με εργασίες που διενεργούνται για την έρευνα, τη συντήρηση και την ανάδειξη των αρχαιοτήτων. Κάποια από τα ερωτήματα που καλείται η δράση να απαντήσει είναι: Τι συμβαίνει στα εργαστήρια συντήρησης, όταν οι αρχαιότητες ετοιμάζονται να συναντήσουν το φως της δημοσιότητας στους εκθεσιακούς χώρους του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, αλλά και να ταξιδέψουν σε μουσεία και εκθέσεις σε όλο τον κόσμο; Ποιες ειδικότητες συνεργάζονται για τη μελέτη, αποκατάσταση και φροντίδα των αρχαίων που φυλάσσονται στο Μουσείο; Τα περιεχόμενα της δράσης είναι In-situ παρατήρηση των εκθεμάτων, παρουσίαση με powerpoint, επιδείξεις τεχνικών με τη χρήση ειδικών επιστημονικών οργάνων, επίσκεψη στα εργαστήρια συντήρησης. Η συμμετοχή των επισκεπτών σε τεχνικές διαδικασίες και η εξοικείωση τους με την επιστημονική δραστηριότητα είναι οι βασικοί στόχοι της δράσης.

«Μαζί παρέα στο μουσείο»

Η δράση «Μαζί παρέα στο μουσείο», υλοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2015 από το μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Παιδιά και έφηβοι 5 έως 17 ετών με μαθησιακές και αναπτυξιακές δυσκολίες, άτομα με τυφλότητα, καθώς και άτομα που πάσχουν από Alzheimer, συμμετείχαν σε εργαστήρια-δραστηριότητες παιχνιδιών, τα οποία στελεχώθηκαν από ειδικευμένο προσωπικό στην εκπαίδευση και στη ψυχοθεραπευτική διάσταση της τέχνης.

Σκοπός του προγράμματος είναι η επικοινωνία μεταξύ αυτών των κοινοτήτων και η ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο. Μέσα από τα εργαστήρια παιδιά και γονείς έρχονται σε επαφή τόσο με τις συλλογές του ΜΚΤ αλλά και με τον κόσμο των μουσείων αποκτώντας έτσι την ευκαιρία-εμπειρία επίσκεψης στο μουσειακό περιβάλλον.

<https://cycladic.gr/page/drasis-gia-amea>

Κεντρικοί άξονες για την ορθή έκβαση μιας συμμετοχικής δράσης είναι οι ακριβείς στόχοι, ο μουσειακός σχεδιασμός, ο αμοιβαίος σεβασμός και η προτεραιότητα στις ανάγκες της κοινότητας. Οι συμμετοχικές πρακτικές αποδεικνύονται εξίσου σημαντικές, ιδίως για τη συμπερίληψη ατόμων που δεν αποτελούν το συνηθισμένο κοινό. Οι δύο αυτές έννοιες, η συμμετοχή και η συμπερίληψη, αποτελούν βασικά στοιχεία για τον εκδημοκρατισμό του μουσείου αλλά και για την ανάπτυξη του κοινωνικού του ρόλου. (Νικονάνου, 2020)

Στο αρχικό ερώτημα για το αν τα μουσεία μπορούν να ενσωματώσουν την έννοια συμμετοχικότητας-συμπερίληψης, η δική μου προσωπική απάντηση είναι ότι τα μουσεία μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο. Όσον αφορά στην Ελληνική πραγματικότητα, το συμμετοχικό-συμπεριληπτικό μουσείο, κάνει την παρουσία του αισθητή, ενώ υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Είναι καιρός να μεταβούμε από τις θεωρητικές προσεγγίσεις, στις πρακτικές εφαρμογές, από το κλασικό μουσείο, στο σύγχρονο μουσείο, είναι αναγκαίο να μεταφέρουμε την αξία των αντικειμένων, στην αξία του επισκέπτη.

«Τα μουσεία αφορούν σε πολλά περισσότερο πράγματα από μια λίστα λειτουργιών, έναν κατάλογο καθηκόντων και ένα εγχειρίδιο καλών πρακτικών. Αφορούν στην πειθώ, στην ενέργεια, στην αφοσίωση, στον ενθουσιασμό και στη σωστή συμπεριφορά. Ανοίγουν το δρόμο που οδηγεί στην επικοινωνία και αποτελούν πεδία ανοιχτού διαλόγου.» (Kavanaugh Gaynor, 1994)

Το νέο μουσείο, οφείλει να αποτελεί κομμάτι της κοινωνίας που το περιβάλλει. Σύμφωνα με το Διεθνές συμβούλιο ICOM (International Council of Museums), το μουσείο αποτελεί βασικό φορέα ανάπτυξης της κοινωνίας. Στα τέλη του 19ου αιώνα, εμφανίζονται δύο νέοι τύποι μουσείων: Τα Κοινωνικά Μουσεία, (Social Museums) και τα Κοινοτικά Μουσεία (Community museums), τα οποία στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο κοινό και στοχεύουν στην συνεχή αλληλεπίδραση τους με την κοινωνία-κοινότητα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η διαφορά μεταξύ κοινωνίας και κοινότητας. Τί είναι κοινωνία; Είναι ένα σύνολο ανθρώπων που ζουν οργανωμένα και πορεύονται βάσει καθορισμένων κανόνων. Η κοινότητα από την άλλη, αποτελείται από ένα σύνολο ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά και πεποιθήσεις τα οποία όμως, δεν κινούνται απαραίτητα με γνώμονα, τις κοινές θεσμικές δομές.

Οι άνθρωποι έλκονται από εμπειρίες, οι οποίες συμβάλλουν στην ευημερία τους. Έτσι με κάποιο τρόπο τα μουσεία ως χώροι αναψυχής, οφείλουν να στοχεύουν στην ευημερία του κοινού τους. Τα οφέλη που περιγράφουν οι άνθρωποι μετά την εμπειρία τους μέσα στο μουσείο εμπίπτουν σε τέσσερις τομείς ευημερίας:

1. **Προσωπική ευημερία** – Τα μουσεία προκαλούν συναισθήματα στους επισκέπτες συνδέοντάς τους με τα εκθέματα και το μουσειακό περιβάλλον, με ευχάριστο και διασκεδαστικό τρόπο.
2. **Διανοητική ευημερία** – Τα μουσεία βοηθούν τους ανθρώπους να κατανοήσουν με μεγαλύτερη σαφήνεια το ιστορικό-νοηματικό πλαίσιο, των εκθεμάτων με το

περιβάλλον που τα περικλείει.Χρησιμοποιούν ακόμη και ως “οδηγοί” για ένα καλύτερο και δημιουργικό μέλλον

3. **Κοινωνική ευημερία** – Τα μουσεία ωθούν τους ανθρώπους να αισθανθούν μέλη της κοινότητας, προωθώντας τον αλληλοσεβασμό και την αλληλοεκτίμηση.
4. **Φυσική ευεξία** – Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να συγκεντρώνονται (σωματικά ή πνευματικά), να αλληλεπιδρούν, να εξερευνούν, να διασκεδάζουν και να απολαμβάνουν την επίσκεψή τους χωρίς φόβο και άγχος.(Falk,2002)

3. Μουσείο και πρόσβαση ατόμων με αναπηρία

«Η συμμετοχή στη δημόσια ζωή και τον πολιτισμό συνιστά αναφαίρετο δικαίωμα όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων». (UNESCO, 2009). Για να λειτουργήσει μια κοινωνία ορθά, βασική προϋπόθεση είναι η θέσπιση μιας πολιτικής διαχείρισης που αφορά στη διαφορετικότητα, η οποία θα επιτραπεί σε όλα τα άτομα ξεχωριστά και σε κάθε κοινωνική ομάδα την πρόσβαση και συμμετοχή στις κοινωνικές διαδικασίες ισότιμα.

Στο Ν.1566/1985 στο άρθρο 32, για την Ειδική Αγωγή, αναφέρεται ότι, άτομα με ειδικές ανάγκες, «θεωρούνται τα πρόσωπα που από οργανικά, ψυχικά, σωματικά ή κοινωνικά αίτια παρουσιάζουν καθυστέρηση, αναπηρίες ή διαταραχές στη γενικότερη ψυχοσωματική τους κατάσταση ή στις επί μέρους ψυχικές, οργανικές ή σωματικές τους λειτουργίες, σε βαθμό που δυσκολεύεται ή παρεμποδίζεται σοβαρά η παρακολούθηση της γενικής και επαγγελματικής τους εκπαίδευσης, η δυνατότητα ένταξής τους στην παραγωγική διαδικασία και η αλληλοαποδοχή τους από το κοινωνικό σύνολο».

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται από το Δίκτυο Εθνικών οργανισμών ή συνελεύσεων ατόμων με Ειδικές ανάγκες: «Αναπηρία είναι η απώλεια ή ο περιορισμός των ευκαιριών για ισότιμη συμμετοχή στην κοινότητα, λόγω φυσικών ή κοινωνικών φραγμών.» Ο όρος «Άτομα αναπηρία» χρησιμοποιείται για να περιγράψει, κοινωνικές ομάδες, που έχουν κάποια μορφή αναπηρίας: κινητική (χρήστες αμαξιδίων), αισθητηριακή, (προβλήματα όρασης), διανοητική (μαθησιακές δυσκολίες), ή πολλαπλές αναπηρίες. Στην 6η παράγραφο, του αναθεωρημένου άρθρου 21(2001) του Συντάγματος, ο όρος, αντικαθίσταται με τον όρο «Άτομα με Ειδικές ανάγκες»

«Κατά την άποψη μας, είναι η ίδια η κοινωνία, που αχρηστεύει και αδρανοποιεί τα ανάπηρα άτομα, η κοινωνία, που ορίζει ανάπηρα τα άτομα με φυσικά ελαττώματα, απομονώνοντας τα και εξαιρώντας τα από την πλήρη κοινωνική συμμετοχή τους. Οριοθετούμε λοιπόν ως μειονεξία την οργανική ανικανότητα – δυσλειτουργία και ως αναπηρία, τους περιορισμούς

που επιβάλλουν στα άτομα με φυσικές μειονεξίες η κοινωνική οργάνωση και οι κοινωνικές δομές, εξαιρώντας τα από κάθε κοινωνική δραστηριότητα...».(Oliver, 1996,)

Η θεωρητική προσέγγιση του κοινωνικού μοντέλου της αναπηρίας εμφανίζεται στη Μεγάλη Βρετανία, κατά τον 19ο αιώνα όταν το κίνημα της Ένωσης Ατόμων με Ειδικές ανάγκες, στρέφεται ενάντια στις κοινωνικές διακρίσεις. Έτσι, αρχίζει να διογκώνεται η αμφισβήτηση του Ιατρικού μοντέλου της αναπηρίας, το οποίο την ορίζει ως οργανική βλάβη, δηλαδή στρέφει την ευθύνη στο άτομο.

Η ερμηνεία του κοινωνικού μοντέλου, δεν απορρίπτει την ύπαρξη της αναπηρίας ως κατάσταση, αλλά μετατοπίζει το βάρος της ευθύνης από το άτομο (Ιατρικό μοντέλο) στο περιβάλλον που το περικλείει. Αν η κοινωνία δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες των αμεΑ, αυτομάτως η ίδια «προκαλεί» την αναπηρία. Η κοινωνία οφείλει να προβάλλει την ισοτιμία των αναπήρων με τα άλλα άτομα και να στοχεύει στην αναίρεση των φυσικών-κοινωνικών εμποδίων, που εκμηδενίζουν την ενεργή εμπλοκή και αλληλεπίδραση.

Το κοινωνικό μοντέλο, καλεί την κοινωνία να «αποδεχτεί» την αναπηρία ως ένα δείγμα της ανθρώπινης ποικιλομορφίας. Άλλωστε, η αναπηρία, δεν συνεπάγεται με την μειωμένη παραγωγικότητα του ατόμου ή με την έλλειψη της ικανότητας του να συνεισφέρει. Αντίθετα, αποτελεί μέρος της ανθρώπινης ζωής και όχι αφορμή για κοινωνικούς αποκλεισμούς.

3.1. Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού θεσπίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν κοινωνικοί επιστήμονες ξεκινούν να εξετάζουν πιο εντατικά το φαινόμενο της περιθωριοποίησης. Στο πλαίσιο της κοινωνικοοικονομικής έρευνας (1994-98) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο κοινωνικός αποκλεισμός περιγράφεται ως μια διαδικασία που αφορά τόσο στο κοινωνικό επίπεδο, τονίζοντας τον κίνδυνο απώλειας της κοινωνικής συνοχής, όσο και στο ατομικό και αυτό των ειδικών ομάδων.

Αποτελεί μια διαδικασία περιθωριοποίησης, η οποία οδηγεί σε διάφορες μορφές οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας. Εμπόδια στο δομημένο περιβάλλον, αποκλεισμό από τα πολιτιστικά αγαθά και την πολιτιστική ζωή, προσβλητικές και μη αποδεκτές συμπεριφορές από το κοινωνικό περιβάλλον, αδυναμία εφαρμογής των ήδη υπαρχόντων κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η κοινωνία διασπάται σε δύο κομμάτια. Το ένα κομμάτι είναι κοινωνικά ενταγμένο ενώ το άλλο στέκεται σε θέση παρατήρησης χωρίς δικαίωμα συμμετοχής. Έτσι, προκύπτει ένα νέο σχήμα που αφορά σε «ενταγμένους και αποκλεισμένους». Σε επιστημονικό επίπεδο η

ανάλυση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού εξετάζεται μέσα από τρεις(3) θεωρητικές προσεγγίσεις:

1. Θεωρία της «αλληλεγγύης». Ο κοινωνικός αποκλεισμός εκλαμβάνεται ως ρήξη του κοινωνικού δεσμού ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία.(Γαλλία 19ος αιώνας)
2. Θεωρία αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των κοινωνικών ομάδων(Αμερικανική κοινωνική επιστήμη)
3. Κυριαρχία κοινωνικών ομάδων,που μονοπωλούν όλες τις κοινωνικές διαδικασίες έναντι των άλλων(Βρετανική προσέγγιση)

Είναι αναγκαίο να διαμορφωθεί ένα ισχυρό σύστημα κοινωνικής στήριξης το οποίο θα συμβάλλει στην μεταβολή των αντιλήψεων περί αποκλινόντων ατόμων,που θα απαιτεί ολιστική προσέγγιση και αντιμετώπιση του ζητήματος, που θα προβάλλει την ισοτιμία και θα προωθεί το σεβασμό όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων«Σκοπός της ένταξης είναι ο κάθε άνθρωπος να αναγνωρίζεται και να μαθαίνει σαν ένα ολοκληρωμένο άτομο, έτσι ώστε να συμμετέχει ισότιμα σε όλους τους τομείς της κοινωνίας μας».(Ζώνιου, 1996:123)

3.2 Πρόσβαση και προσβασιμότητα/Θεσμικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το νόμο 4074/2012 της Σύμβασης Ηνωμένων Εθνών περί προσβασιμότητας ατόμων με Ειδικές ανάγκες: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες την πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών- συστημάτων πληροφορίας και επικοινωνιών και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, τόσο στις αστικές όσο σε αγροτικές περιοχές.

Τα μέτρα αυτά, που θα συμπεριλαμβάνουν τον προσδιορισμό και την εξάλειψη των εμποδίων και κωλυμάτων προσβασιμότητας, θα ισχύουν, μεταξύ άλλων για: κτίρια, τους δρόμους, τις μεταφορές και λοιπές εσωτερικές και υπαίθριες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των σχολείων, των κατοικιών, των ιατρικών εγκαταστάσεων και των εργασιακών χώρων, τις πληροφορίες, τις επικοινωνίες και λοιπές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης.»(**άρθρο 9**)

Κανονισμός 1303/2013 Ευρωπαϊκών ταμείων:

«Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε διάκριση εξαιτίας φύλου, φυλής ή εθνοτικής καταγωγής, τ θρησκείας ή των πεποιθήσεων, αναπηρίας, της ηλικίας ή του γενετήσιου προσανατολισμού κατά την εκπόνηση και υλοποίηση των προγραμμάτων. Ειδικότερα, η προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της εφαρμογής των προγραμμάτων.Μεταξύ άλλων απαιτείται η εξασφάλιση της παρακολούθησης της εφαρμογής του άρθρου 9 «Προσβασιμότητα » της Σύμβασης καθ' όλη την προετοιμασία και την υλοποίηση των Προγραμμάτων. Παράλληλα,εφαρμόζεται εθνικό πλαίσιο για την εφαρμογή

της Σύμβασης που περιλαμβάνει: Ρυθμίσεις για να διασφαλιστεί ότι η πολιτική προσβασιμότητας, η νομοθεσία και τα πρότυπα αντικατοπτρίζονται κατάλληλα στην εκπόνηση και εφαρμογή των προγραμμάτων.

Εξετάζοντας το παραπάνω θεσμικό πλαίσιο, διαπιστώνεται ότι η μέριμνα καθώς και η καθοδήγηση για την διαχείριση και άρση των ολικών προβλημάτων που περικλείουν τα Άτομα με Ειδικές ανάγκες, είναι εφικτή. Ο κύριος προβληματισμός σε αυτό το σημείο και αυτό που επιχειρείται να σκιαγραφηθεί στην συγκεκριμένη εργασία είναι το εξής: Κατά πόσο τόσο το δομικό περιβάλλον στοχεύει στην άρση των πολλαπλών εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα αμεΑ όσο και η αποδοχή τους από την ίδια την κοινωνία μέσα στην οποία ζουν και απορρίπτονται λόγω της ποικιλομορφίας και της διαφορετικότητάς τους. Ενώ υπάρχει θεσμικό πλαίσιο γιατί δεν εφαρμόζεται; και αν εφαρμόζεται, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης;

Πριν μεταβούμε στο Μουσειακό σχεδιασμό σχετικά με την προσβασιμότητα των αμεΑ, τονίζεται η διαφορά μεταξύ της έννοιας της «Πρόσβασης» και «Προσβασιμότητας». Ο όρος «πρόσβαση», εξετάζει το άτομο καθώς και τον τρόπο με τον οποίο, συνδέεται με το περιβάλλοντα χώρο. Αναφέρεται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου, για εργασία, εκπαίδευση, αναψυχή, αθλητισμό, πολιτιστικούς χώρους κ.α.

Με τον όρο «προσβασιμότητα» νοούνται τα χαρακτηριστικά του δομημένου περιβάλλοντος, που επιτρέπουν σε όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, εθνικότητας και αρτιμέλειας να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια να χρησιμοποιήσουν τις υποδομές, τις υπηρεσίες (συμβατικές και ηλεκτρονικές) και τα αγαθά που διατίθενται στο δομημένο περιβάλλον. Στην ουσία, καθορίζει το επίπεδο αυτονομίας και ασφάλειας του ατόμου σε σχέση με το περιβάλλον (φυσικό, δομημένο ή/και ηλεκτρονικό).

«Η προσβασιμότητα είναι η βαθύτερη έννοια της συμμετοχής στην κοινωνική ζωή, συνώνυμη με το ισχυρότερο δικαίωμα του ανθρώπου, για προσωπική επιλογή. Να μπορεί δηλαδή, να πηγαίνει όπου θέλει, όταν θέλει, με όποιον θέλει, να κάνει αυτό που αυτός νομίζει, χωρίς την εξάρτηση, τα εμπόδια, τους αποκλεισμούς και τις διακρίσεις που τον αποξενώνουν από την κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική δραστηριότητα διαδικασία.»(Βαρδακαστάνης, Γ, 2004)

Ο καθολικός σχεδιασμός ή «σχεδιασμός για όλους» δεν αναγνωρίζει «ανάπηρα» και «δυσλειτουργικά» περιβάλλοντα. Στοχεύει στην άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων και προβλέπει κατασκευές υποδομών που εξυπηρετούν -ανεξαιρέτως- όλα τα άτομα. «Ο σχεδιασμός προϊόντων, περιβαλλόντων, προγραμμάτων και υπηρεσιών που θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους ανθρώπους, στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση, χωρίς ανάγκη προσαρμογής ή εξειδικευμένου σχεδιασμού. Ο όρος «καθολικός σχεδιασμός» δεν αποκλείει τις υπο-βοηθητικές συσκευές για συγκεκριμένες ομάδες ατόμων με αναπηρίες, όπου αυτό απαιτείται.»(Σύμβαση ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία άρθρο 2)

3.3. «Όλοι οι επισκέπτες ενός μουσείου είναι ανάπηροι»(Goodman Nelson,1985)

Με αφετηρία τις νέες προσεγγίσεις ως προς την αναπηρία,την προσβασιμότητα και τα αμεΑ, τα μουσεία, αξιοποιώντας τις μουσειολογικές αρχές,τα τεχνολογικά μέσα και εξετάζοντας την έννοια του καθολικού σχεδιασμού,επαναπροσδιορίζουν την πολιτική και τη δράση τους.Αυτή η πρακτική, δεν στοχεύει μόνο στην άρση των αρχιτεκτονικών δομών,που εμποδίζουν τη φυσική πρόσβαση στο χώρο, αλλά και στην αξιοποίηση νέων επικοινωνιακών εργαλείων που θα επιτρέπουν στα άτομα με Ειδικές ανάγκες να αντιλαμβάνονται τα εκθέματα και να εμπλέκονται στη μουσειακή εμπειρία.

Οι πρακτικές για την προσβασιμότητα, καθορίζονται βάσει πολιτικής, οικονομικών συνθηκών και κτιριολογικών δυνατοτήτων του εκάστοτε ιδρύματος. Οι διορθωτικού τύπου παρεμβάσεις, σε ήδη προυπάρχοντα κτίρια, είναι η πιο συχνά-εφαρμοσμένες. Στόχος των Μουσείων είναι να εφαρμόζουν εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας και προσβασιμότητας για κάθε κατηγορία ατόμων με αναπηρία.Ενδεικτικά οι -συχνά- εφαρμοσμένοι μουσειακοί-αρχιτεκτονικοί σχεδιασμοί πρόσβασης είναι οι εξής:

1. Σχεδιασμός πρόσβασης για αμεΑ στα κτίρια και στους χώρους εκθέσεων.
2. Σχεδιασμός πρόσβασης για συμμετοχή σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα και εναλλακτικές δραστηριότητες, ώστε να επιτευχθεί διάδραση μεταξύ Μουσείου και αμεΑ με την κοινωνία.

3.3.1 Προσβασιμότητα για άτομα με Κινητική αναπηρία

Ο ορθός αρχιτεκτονικός σχεδιασμός προσβασιμότητας για άτομα με κινητική αναπηρία, αποτελεί προτεραιότητα για τα περισσότερα μουσεία.Στόχος είναι η άρση αρχιτεκτονικών φραγμών και η ελεύθερη κίνηση.«Ράμπες,ανελκυστήρες,αναβατόρια,χειρολισθήρες,εκθέματα και συστήματα εξυπηρέτησης σε χαμηλό ύψος, διάδρομοι κυκλοφορίας,ειδικά διαμορφωμένα WC,διαθέσιμα αμαξίδια,περιπατητήρες,αποτελούν φάσμα διευκολύνσεων.(Τσιτούρη,2005)

1.Είσοδος:

- Κατασκευή πόρτας εισόδου με φύλλα δύο κατευθύνσεων(Οι πόρτες περιστροφικής κίνησης είναι απαγορευτικές)
- Αν υπάρχει σκάλα στην είσοδο, απαιτείται ράμπα κεκλιμένου επιπέδου, αντιολισθηρό δάπεδο και χειρολισθήρες.
- Λαβές με στρογγυλεμένες διατομές
- Οι ανακοινώσεις, τοποθετούνται σε ύψος 1,50 μέτρα από το δάπεδο-διατυπωμένες και σε σύστημα Braille.
- όσον αφορά στους διαδρόμους κυκλοφορίας,προτιμάται πλάτος τουλάχιστον 1,50μ, ώστε να κινείται με ευκολία κάθε τύπος αμαξιδίου.

2.Εκθεσιακοί Χώροι:

- Η μουσειογραφική μελέτη των εκθεσιακών χώρων, η χωροθέτηση και η παρουσίαση των εκθεμάτων, στοχεύουν στην περίοπτη θέση των εκθεμάτων αλλά και στην εξασφάλιση επαρκούς χώρου για εύκολη περιστροφή και κίνηση των αμαξιδίων.
- Επεξηγηματικές πινακίδες: έντονη αντίθεση με τον περιβάλλοντα χώρο, ώστε να είναι ευδιάκριτες, με μεγάλοςχημη γραφή και ανάγλυφη γραφή Braille. Ιδανικό ύψος: 1,50μ

3.Ανελκυστήρας: Κατασκευή ειδικού ανελκυστήρα με διαστάσεις 1,10 επί 1,40 μ.(το ελάχιστο), φωτισμός 75- 100 LUX., εσωτερικός χειρολισθήρας, ανάγλυφες ενδείξεις και ηχητικό σήμα ανακοίνωσης ορόφου και εξωτερικό άνοιγμα τουλάχιστον 0,90 μ. για τη διέλευση αμαξιδίου. Ύψος χειριστηρίων 1,20μ, από το δάπεδο.

4. Χώροι Υγιεινής:

- Αντιολισθητικά υλικά για την κατασκευή δαπέδου
- Άνοιγμα πόρτας: 0,90 πλάτος, ώστε να χωράει το αμαξίδιο .
- Σημάνσεις για την κατεύθυνση χώρων υγιεινής σε όλους τους μουσειακούς χώρους.

4.5.2 Προσβασιμότητα για άτομα με προβλήματα όρασης

Τα άτομα με προβλήματα όρασης, αποτελούν μια ομάδα ατόμων, για την οποία, μπορεί η πρόσβαση να είναι πιο εύκολη-σε σχέση με την κινητική αναπηρία- αλλά για την οπτική αλληλεπίδραση και τη συμμετοχή της στην πολιτιστική ζωή, δεν έχουν δοθεί μακροπρόθεσμες λύσεις. Πρόκειται συνήθως για βραχυπρόθεσμες παρεμβάσεις, σε ειδικές αίθουσες και σε μικρό τμήμα συλλογών. *«Ζητούμενο είναι να τα άτομα, να μπορούν να κινηθούν αυτόνομα στο άγνωστο μουσειακό περιβάλλον , να «αναγνώσουν»τα εκθέματα μέσα από την αφή και την ακοή.»*(Τσιτούρη,2005).

Βοηθητικά συστήματα:

- Επιδαπέδιοι οδηγοί όδευσης Τυφλών
- Χειρολισθήρες με στοιχεία Braille
- Υπέρυθρες συσκευές με προφορικές οδηγίες κίνησης
- Φωτισμός(χρωματικές αντιθέσεις)
- Υποβοήθηση από το προσωπικό του Μουσείου
- Δυνατότητα χρήσης σκύλου-οδηγού.(Τσιτούρη,2005)

Εκθεσιακός Σχεδιασμός:

- Δυνατότητα εφαρμογής τρισδιάστατων αντικειμένων(Αν αυτό δε δύναται να εφαρμοστεί , προτείνεται ψηλάφηση των ακριβών αντιγράφων.)
- Επεξηγηματικές πινακίδες,μακέτες,ενημερωτικά έντυπα,ανάγλυφοι χάρτες σε σύστημα Braille
- Συστήματα ακουστικής περιγραφής(Ηχογραφημένες ξεναγήσεις)
- Εκπαιδευτικά προγράμματα-δραστηριότητες από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό(Μουσειολόγους-Μουσειοπαιδαγωγούς)

Υπάρχουν ειδικά σχεδιασμένα «Μουσεία Τυφλών», τα οποία χρησιμοποιούν καινοτόμα συστήματα προσβασιμότητας,αλλά διατρέχουν τον εξής κίνδυνο: Να οδηγήσουν στη

«γκετοποίηση των Τυφλών, καθώς εκεί απουσιάζει εντελώς η επαφή με τα αυθεντικά μουσειακά αντικείμενα και το στοιχείο της αλληλεπίδρασης με άλλες κοινωνικές ομάδες που επισκέπτονται τα λεγόμενα «Συμβατικά μουσεία.»(Τσιτούρη,2005)

3.3.2 Προσβασιμότητα για άτομα με προβλήματα ακοής

Τα άτομα με προβλήματα ακοής -σε σχέση με τα κινητικές δυσκολίες και τις δυσκολίες των Τυφλών ατόμων-διαθέτουν ικανότητα πρόσβασης στον Μουσειακό χώρο καθώς και οπτική επαφή με τα εκθέματα. Φυσικά αυτό, δεν αναιρεί το γεγονός ότι δικαιούνται ίση πρόσβαση σε κάθε πληροφορία και συμμετοχή σε δράσεις.

Προτάσεις:

- Νοηματική γλώσσα.(Ειδικευμένο-εξικοιωμένο μουσειακό προσωπικό με τη χρήση της Νοηματικής ώστε να επιτευχθεί τόσο η επικοινωνία όσο και η μετάδοση των πληροφοριών)
- Επικοινωνία της πληροφορίας με τη χρήση Τεχνολογικών μέσων(ακουστικά Βαρηκοΐας)
- Υποτιτλισμός ή οπτική περιγραφή σε Νοηματική γλώσσα σε εκθέματα με ηχητική περιγραφή και σε οτιδήποτε προβάλλεται και περιέχει πληροφορία(π.χ βίντεο σε προβολείς)(Τσιτούρη 2005)

3.3.3 Προσβασιμότητα για Άτομα με Νοητική Υστέρηση: Βασικό Εργαλείο η Μουσειοπαιδαγωγική.

Τα άτομα με Νοητική υστέρηση, δεν έχουν την ικανότητα να κινηθούν και να αλληλεπιδράσουν αυτόνομα στο μουσειακό περιβάλλον. Σε αυτή την περίπτωση, για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της προσβασιμότητας, κρίνεται αναγκαία η μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση αλλά και η ειδίκευση όσον αφορά στην υποδοχή ομάδων με Ειδικές ανάγκες.

Προτάσεις:

- Εκπαιδευτικά προγράμματα-δραστηριότητες, ειδικά διαμορφωμένα, να απευθυνθούν σε άτομα με Νοητική Υστέρηση. «Πρόκειται για έναν εναλλακτικό τρόπο ερμηνευτικής προσέγγισης μουσειακών αντικειμένων,που επιτρέπει τη θεματική παρουσίαση επιλεγμένων εκθεμάτων και την ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών..»(Τσιτούρη,2005)
- Τεχνικές αφής, Εφαρμογή Νοηματικής γλώσσας
- Συνεργασία των ανθρώπων του μουσείου με εκπροσώπους των ΑμεΑ

3.4 Χάρτης της Ελληνικής Μουσειακής Πραγματικότητας

Ενώ υπάρχει Θεσμικό πλαίσιο(βλ', κεφάλαιο 3.2),ο μηχανισμός ελέγχου για την εφαρμογή του, δυσλειτουργεί. Οι δράσεις και οι προσπάθειες που καταβάλλονται από τα Μουσειακά Ιδρύματα, έχουν περισσότερο βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα. Για να καταφέρουν τα μουσεία να διαμορφώσουν προγράμματα που θα απευθύνεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες κρίνεται

αναγκαία η εμπλοκή των -κάθε μορφής-αμεΑ, γεγονός που θα δώσει μια άλλη διάσταση στον αρχιτεκτονικό-μουσειακό σχεδιασμό σχετικά με την προσβασιμότητα. Επιπλέον, η εργασιακή τους απασχόληση στα μουσειακά περιβάλλοντα θα κατευνάσει τις αντιλήψεις όσον αφορά στις μειωμένες ικανότητες των αναπήρων. Η εισαγωγή διαλέξεων τόσο για την αναπηρία όσο και για την προσβασιμότητα, στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση, θα συμβάλλει σημαντικά στην εξάλειψη των κοινωνικών αποκλεισμών.

Υπάρχουν και μουσειακά Ιδρύματα τα οποία υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις, σε σταθερή βάση και για κάθε μορφή αναπηρίας(Τσιτούρη, 2005), Σημείο αναφορά αποτελεί το Εθνικό Αρχαιολογικό μουσείο που θα δούμε αναλυτικά παρακάτω. Ακόμη, εν εξελίξει βρίσκονται αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις σε ιδρύματα, που αφορούν κυρίως άτομα με κινητικές αναπηρίες.(Παράδειγμα Ακρόπολης βλ,παρακάτω)

Περίπτωση 1. Μουσείο Ακροπόλεως

Η συγκεκριμένη περίπτωση επιλέχθηκε για να δοθεί μια προσέγγιση σχετικά με παρεμβάσεις που υλοποιούνται σε πρακτικό επίπεδο βάσει αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Η εφαρμογή μελέτης όσον αφορά στη βελτίωση των μνημείων στην Ακρόπολη γνωμοδοτήθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και απευθύνεται σε άτομα με κινητικές δυσκολίες, μερική και ολική τύφλωση.(Υπουργείο Πολιτισμού, 2020)

Κατά τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ορίστηκαν οι εξής αλλαγές: σχεδιασμός νέων διαδρομών σε ευθείες και τεθλασμένες γραμμές, και επίστρωση των ήδη υπαρχόντων,αποφυγή καμπύλων κατά τον σχεδιασμό,δημιουργία πλατωμάτων για καλύτερη θέαση των μνημείων, επίστρωση διαδρόμων των επισκεπτών και των πλατωμάτων με τη χρήση ίδιου υλικού,εφαρμογή χρωματικής διαφοροποίησης(αξιοποιείται μόνο για τη δήλωση των αρχαίων οδύσεων. οι συμβατικές διαδρομές αποδίδονται, με διαφορετική απόχρωση), επισήμανση ορίων των σημαντικών - αλλά αθέατων μέχρι στιγμής- κτισμάτων, με τη χρήση διαφορετικού υλικού ή χρώματος, δυνατότητα κίνησης αμαξιδίων αμεΑ και στην περιοχή νοτίως του Παρθενώνα, επιλογή ανθεκτικών υλικών συμβατών με τα μνημεία. (Η τελική επιλογή έγινε μετά από αξιολόγηση δοκιμαστικών εφαρμογών επί τόπου.)

Παράλληλα έγινε αφαίρεση και καθαρισμός κομματιών που έχουν διαβρωθεί και επισκευάστηκαν οι υπάρχουσες διαδρομές και επιστρώθηκαν με σκυρόδεμα, κατασκευάστηκαν νέες διαδρομές κίνησης, οι οποίες επιστράφηκαν με αρχιτεκτονικό σκυρόδεμα.Οι επιφάνειες των πλατωμάτων βελτιώθηκαν με τη χρήση γαρμπιλιού. Πραγματοποιήθηκε εγκατάσταση ανελκυστήρα πλαγιάς ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση ατόμων με κινητικές δυσκολίες ενώ παράλληλα παρέχονται δυο golf carts για την εξυπηρέτηση των αμεΑ με αμαξίδια.

Το Υπουργείο πολιτισμού σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία ατόμων με αναπηρία καθώς και το Φάρο τυφλών Ελλάδας, εξετάζουν προτάσεις, που θα συμβάλλουν ακόμη περισσότερο στη διευκόλυνση της πρόσβασης. Συγκεκριμένα προτείνονται: Δύο θέσεις στάθμευσης αποκλειστικά για τα οχήματα που ανήκουν σε αμεΑ. Οι θέσεις

στάθμευσης οριοθετούνται στο Νότιο άκρο του πλατώματος του Αρείου Πάγου, Βόρεια και Ανατολικά της περιφράξης της Αρχαίας Αγοράς. Επιλέχθηκαν τα παραπάνω σημεία λόγω της επιπεδότητας που διέπει το χώρο. Επιπλέον, τοποθετούνται δίγλωσσες πινακίδες σε σύστημα Braille για την εξυπηρέτηση των ολικά τυφλών ατόμων, αλλά και επισημάνσεις σε μεγαλογράμματη γραφή(κεφαλαία και Bolt) για τα άτομα με μερική τύφλωση.

Σε αυτό το σημείο αναφέρεται ότι προβλέπεται η δημιουργία απτικής διαδρομής. Σε συνεργασία με τους συνοδούς τους, τα άτομα με τύφλωση, θα έχουν τη δυνατότητα να έρχονται σε αισθητηριακή επαφή με τα εκθέματα. Ακόμη, τοποθετείται μακέτα του Αρχαιολογικού χώρου, χωρίς αιχμηρά σημεία και γωνίες με σκοπό τη ψηλάφησή της γεγονός που θα επιτρέπει στον επισκέπτη την εμπειρία της απτικής διερεύνησης. Σε οτιδήποτε αφορά στο ενημερωτικό υλικό προτείνεται η δημιουργία φυλλαδίων σε μεγαλογράμματη γραφή και σύστημα Braille.

Μία νέα πρόταση, περισσότερο σύγχρονη και πρακτική, είναι η δημιουργία εφαρμογής για κινητά, η οποία θα έχει τη δυνατότητα να αναγνωρίζει τη θέση των μνημείων και να παρέχει γραπτά και προφορικά πληροφορίες για τα μνημεία.

«Η εμπειρία της επίσκεψης στον Ιερό Βράχο, όχι μόνο για τα άτομα με δυσκολία στην κίνηση, αλλά για το ευρύ κοινό θα είναι διαφορετική. Θα υποδέχονται τους επισκέπτες ομαλές ανθεκτικές και σταθερές επιφάνειες, εξασφαλίζοντας την απρόσκοπτη και ασφαλή κίνηση, ενώ τα αμαξίδια θα μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα και όχι γραμμικά. Θα γίνεται αντιληπτός ο ελεύθερος, κατά την αρχαιότητα, χώρος».(Μενδώνη,2020)

Με την εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων, το Μουσείο Ακροπόλεως, δίνει μία νέα διάσταση στην ίδια του τη σύνθεση. Υιοθετεί έναν περισσότερο συμπεριληπτικό χαρακτήρα, γεγονός που το μετατρέπει σε ένα χώρο ελκυστικό και προσβάσιμο. Αλλάζει ολικά την εικόνα του και στρέφει το ενδιαφέρον του, στον άνθρωπο. Μέσα από τις παρεμβάσεις, ουσιαστικά καλεί σε συμμετοχή ομάδες ατόμων, οι οποίες λόγω της δυσκολίας στην προσβασιμότητα, δεν μπορούσαν να το επισκεφτούν. Σίγουρα είναι μια περίπτωση η οποία αποδεικνύει ότι μέσα από τη συνεργασία του ιδρύματος με τους αντίστοιχους εκπροσώπους των ατόμων με αναπηρία και Τυφλότητα, εξετάστηκαν νέες προοπτικές, σχεδιάστηκαν υλοποιήθηκαν μέσω του κατάλληλου αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ενώ παράλληλα συνεχίζονται συζητήσεις προσεγγίσεων που θα μεταμορφώσουν την Ακρόπολη, σε ένα μνημείο, ολικά προσβάσιμο.

Περίπτωση 2. Το Εθνικό-Αρχαιολογικό μουσείο

Το Εθνικό-Αρχαιολογικό μουσείο μέσα στα πλαίσια συμμετοχής και συμπερίληψης, υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις με βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα, οι οποίες απευθύνονται σε ειδικές ομάδες μαθητικού και ενήλικου κοινού. Συγκεκριμένα απευθύνεται σε άτομα με νοητική υστέρηση, με προβλήματα όρασης(χαμηλής ή ολικής), προβλήματα ακοής, σε ψυχικά ασθενείς και ασθενείς με χρόνιες παθήσεις, σε χρήστες ουσιών οι οποίοι βρίσκονται σε διαδικασία απεξάρτησης, σε έγκλειστους που βρίσκονται σε καταστήματα κράτησης, σε ομάδες παιδιών με διαφορετική εθνοπολιτισμική καταγωγή, πρόσφυγες και μετανάστες και σε μαθητές με σοβαρά προβλήματα υγείας, οι οποίοι βρίσκονται σε νοσοκομεία.

Στα πλαίσια του Διεθνούς Εορτασμού, για την «Τέχνη πέρα από την όραση(Art Education for the Blind)», το μουσείο εμπλέκεται κάθε χρόνο, ενεργά σχεδιάζοντας δράσεις με διαφορετική θεματική: «Τα αγγεία πόσεως των αρχαίων» (2009), «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων» (2012), «Η Τέχνη του Πηλού» (2013), «Αρχαία ελληνικά μουσικά όργανα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο» (2014). Η δομή του προγράμματος εκτυλίσσεται σε δύο(2) μέρη: α) το απτικό εργαστήρι. Εκεί οι συμμετέχοντες μπορούν να αγγίξουν αντίγραφα των αρχαίων αντικειμένων, β) η περιήγηση/ ξενάγηση στον εκθεσιακό χώρο και στα εκθέματα που αφορούν στο εκάστοτε θέμα.

Σχετικά με τη δομή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σε αρχικό στάδιο γίνεται γνωριμία με το μουσείο. Έπειτα οι συμμετέχοντες μπορούν να αγγίξουν αντίγραφα των αντικειμένων. Έχει δημιουργηθεί ένα εργαστήρι δημιουργικής έκφρασης, μέσα στο οποίο οι νέοι, εκφράζονται μέσα από καλλιτεχνικές δημιουργίες. Σε τελικό στάδιο, πραγματοποιείται περιήγηση και έρευνα στον εκθεσιακό χώρο. Σε ειδικές περιπτώσεις, όπως για τους «έγκλειστους σε Καταστήματα Κράτησης», τα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται στο χώρο τους.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες, υλοποιούνται κάθε χρόνο. Καθορίζονται και διεξάγονται κατόπιν συνεννόησης με τους υπεύθυνους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Τμήματος Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαίδευσης του Μουσείου. Στόχος των δράσεων είναι η ισότιμη εμπλοκή κάθε κοινωνικής ομάδας, με το μουσειακό περιβάλλον.

Στην περίπτωση της Ακρόπολης, οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν και οι συζητήσεις για μελλοντικές παρεμβάσεις αφορούν κυρίως το δομικό περιβάλλον του χώρου. Είναι περισσότερο αλλαγές που σχετίζονται με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, αποδεικνύοντας πώς ένας αρχαιολογικός χώρος μπορεί να μεταβληθεί και να συμπεριλάβει όλες τις κοινωνικές ομάδες που είναι αποκλεισμένες. Στην δεύτερη περίπτωση, δίνεται βαρύτητα στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ειδικά σχεδιασμένων να απευθύνονται στα αμεΑ, μέσα στο μουσείο.

Οι συγκεκριμένες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν για να σκιαγραφηθούν αφενός οι δομικές παρεμβάσεις και αφετέρου μέθοδοι που μπορούν να εφαρμοστούν με συγκεκριμένη κατεύθυνση ως προς τις ειδικές ομάδες. Και οι δύο συνθήκες αποτελούν παραδείγματα προσπαθειών συμπερίληψης, γεγονός που ενισχύει το κοινωνικό ρόλο κάθε μουσειακού ιδρύματος αλλά και την αφετηρία ενός νέου συμμετοχικού-συμπεριληπτικού μουσείου.

4. Μουσείο και ΤΠΕ

Όπως ήδη σκιαγραφήθηκε στο κεφάλαιο 3, τόσο η πρόσβαση όσο και η αλληλεπίδραση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στο μουσείο, είναι ένα ζήτημα που χρήζει μακροπρόθεσμης επίλυσης. Αφενός, διαπιστώσαμε ότι πολλά μουσεία υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες που απευθύνονται σε αμεΑ, αφετέρου, αυτές οι πρακτικές, έχουν βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα. Πώς λοιπόν τα τεχνολογικά μέσα θα μπορούσαν να αποτελέσουν εργαλείο που θα διευκολύνει τόσο τα άτομα με ειδικές ανάγκες όσο και το ίδιο το μουσείο ώστε να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις «απαιτήσεις» τους; Έπειτα από έρευνα και μελέτη σε διαδικτυακούς τόπους μεγάλων μουσείων γίνεται αντιληπτό ότι σε μεγάλο βαθμό διαθέτουν καλές πρακτικές για την προσβασιμότητα των ΑμεΑ. Τα ερωτήματα που δημιουργούνται εδώ είναι ποιες είναι οι πρακτικές και πώς εμπεριέχεται σε αυτές η εφαρμογή του Web 2.0.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν διεισδύσει τόσο έντονα στις ζωές όλων μας, που θα μπορούσαμε να πούμε πώς κατά μία έννοια, το διαδίκτυο πλέον, λειτουργεί με συμμετοχικό τρόπο(!). Ο όρος Web 2.0 (Ιστός 2.0), χρησιμοποιείται για πρώτη φορά το 2004 για να περιγράψει μια νέα γενιά του Παγκόσμιου Ιστού (Διαδικτύου ή Internet), η οποία εξασφαλίζει τη μέγιστη καλύτερη δυνατότητα των χρηστών του Διαδικτύου να μοιράζονται πληροφορίες και να συνεργάζονται online. Αυτή η νέα γενιά είναι μια δυναμική διαδικτυακή πλατφόρμα στην οποία μπορούν να αλληλεπιδρούν χρήστες χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα υπολογιστών και δικτύων.

Με τις δυνατότητες που παρέχει το Web 2.0, οι χρήστες, εκφράζονται, επικοινωνούν αναζητούν πληροφορίες, δημιουργούν σελίδες και ομάδες (βλ. Facebook, Linkedin), συνεργάζονται με άλλα άτομα, διαμαρτύρονται και διεκδικούν. Τα σύγχρονα μουσεία, παρατηρούν κάθε τεχνολογική αλλαγή και «εκμεταλλεύονται» τις παροχές του Web 2.0. Μέσα στις ιστοσελίδες τους, εκτός από τις κύριες πληροφορίες, εντάσσουν εικονικές ξεναγήσεις, δραστηριότητες αλληλεπίδρασης, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, online κρατήσεις εισιτηρίων. Χρησιμοποιούν δηλαδή, μέσα και τρόπους, που πριν χρόνια, έμοιαζαν ουτοπικά. Στο χώρο του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών, το μουσείο παίρνει ακόμη έναν όρο και ονομάζεται πλέον, εικονικό.

Με το Web 2.0, το μουσείο μπορεί να επικοινωνεί και να αλληλεπιδρά με το κοινό του. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνάδουν με τη στροφή του «νέου μουσείου», στους επισκέπτες του, στις ιστορίες που έχουν να εκφράσουν, στα βιώματά τους, στις πολλαπλές ερμηνείες και στην απομάκρυνση του από τις απλές αναφορές σε σημαντικά-ιστορικά γεγονότα. «Είναι σημαντικό σήμερα, παρά ποτέ, τα μουσεία να μην είναι πια, κλειστά και απομονωμένα.» (Οικονόμου, 2012, σσ 5,6)

Σε επίσημες ιστοσελίδες μουσείων μπορούν να υπάρχουν σχέδια για την προσβασιμότητα την εκπαίδευση και τον συντονισμό . Η ύπαρξη τέτοιων ενότητων επιτυγχάνουν νέα ή βελτιωμένα σχέδια στρατηγικού σχεδιασμού και οργάνωσης όπως παρατίθενται παρακάτω: Αναλυτικά σχέδια προσβασιμότητας που προσφέρονται εύκολα από διάφορα Web Apps του αντίστοιχου ιδρύματος,ενότητες και δράσεις μέσω των Web Apps για την εμπλοκή της κοινότητας,επικοινωνία με συντονιστές ειδικής αγωγής και προσβασιμότητας με τους επισκέπτες πριν την δια ζώσης επίσκεψη τους στον μουσειακό χώρο.

Η ιστοσελίδα του κάθε μουσείου πρέπει να είναι συνεχώς ανανεωμένη, ενεργή και να περιέχει λειτουργίες για την προσβασιμότητα των ΑμεΑ..Αναφορικά:Νέες τεχνολογίες ανάγνωσης οθόνης για άτομα με προβλήματα όρασης, δυνατότητα αύξησης ή μείωσης του μεγέθους της γραμματοσειράς αλλά και των χρωμάτων,δυνατότητα κατάλληλου φωτισμού ανάγνωσης,ημερολόγια με αναρτημένες της δραστηριότητες και τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τα αμεΑ,αναλυτικό ημερολόγιο εκδηλώσεων του μουσείου, ενημέρωση σχετικά με το πρόγραμμα ξεναγήσεων και μια προεπισκόπηση αυτής,δυνατότητα ηλεκτρονικής επικοινωνίας,ειδικά διαμορφωμένες φόρμες πληροφοριών για ειδικές ομάδες και χρήση βίντεο στην νοηματική γλώσσα.

Ακόμα ένα βήμα το οποίο δεν πρέπει να παραληφθεί πριν τις εφαρμογές τεχνολογικών μέσων είναι η διαδικασία καλών πρακτικών επιμόρφωσης.Οι πρακτικές επιμόρφωσης απαιτούν εξειδικευμένη εκπαίδευση του μουσειακού προσωπικού σε εφαρμογές και συστήματα τεχνολογίας,κατάλληλη καθοδήγηση, χρήση και αξιοποίηση συστημάτων αναπαραγωγής ήχου με συνεχές ανανεωμένο υλικό και βέλτιστη ποιότητα ήχου, (ο επισκέπτης που υποβάλλεται στην χρήση ηχητικών ξεναγήσεων πρέπει να βιώνει την καλύτερη εμπειρία που προκύπτει από την χρήση αυτών των πρακτικών.) ,ορθή χρήση νέων τεχνολογιών όπως η εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα. Τέτοιες τεχνολογίες όσο εντυπωσιακές και εάν είναι πρέπει να χρησιμοποιηθούν με κατάλληλο τρόπο ώστε να είναι εύχρηστες και προσιτές ως προς τον επισκέπτη. Τέλος,η συνεχής ενημέρωση για τους διαδικτυακούς ιστότοπους και εφαρμογές του μουσείου είναι απαραίτητη.

4.1 «Καλές Πρακτικές»

Παρακάτω αναφέρονται πρακτικές που θα συμβάλλουν στην μέγιστη δυνατή βελτίωση του μουσειακού περιβάλλοντος σχετικά με τα αμεΑ, με τη χρήση τεχνολογικών μέσων:

1.Μέθοδος «**Timing and tracking**» Η συγκεκριμένη μέθοδος αποτελεί απαρχή, οποιασδήποτε άλλης τεχνολογικής μεθόδου.Εστιάζει στην παρατήρηση της πορείας του επισκέπτη σε μία έκθεση και αποσκοπεί στην εξέταση του χρονικού πλαισίου που χρειάζεται ο επισκέπτης για να παρατηρήσει την εκάστοτε έκθεση, τον αριθμό των στάσεων που κάνει αλλά και το βαθμό επισκεψιμότητας ανά έκθεμα. Η συμμετοχή ενός εκπαιδευμένου παρατηρητή, κρίνεται αναγκαία για την εξακριβωμένη συλλογή δεδομένων και για την μετέπειτα ανάλυση .Τα δεδομένα που αντλούνται μέσα από την έρευνα, καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο θα δομηθεί ο εκθεσιακός σχεδιασμός ώστε να είναι ελκυστικός και προσιτός για τον επισκέπτη .

2.**Εφαρμογή web 2.0.** Τα μουσεία μεριμνούν ώστε ακόμα και οι ιστοσελίδες που διαθέτουν να είναι πλήρως ενημερωμένες και να διαθέτουν εικονικές ξεναγήσεις.Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στην ιστοσελίδα του Εθνικού Αρχαιολογικού μουσείου στην οποία υπάρχει ειδική φόρμα, η οποία διαθέτει πληροφορίες για τα προγράμματα που αφορούν στα αμεΑ. Συγκεκριμένα, υλοποιούνται προγράμματα που απευθύνονται σε άτομα με προβλήματα ακοής αλλά και σε ομάδες με νοητική υστέρηση.Επιπλέον οργανώνονται ξεναγήσεις με οπτικο-ακουστικό υλικό αλλά και με χρήση της νοηματικής γλώσσας. Στο site του μουσείου μπορεί κανείς να βρει και έναν εικονικό χάρτη των εσωτερικών χώρων του μουσείου με ειδικές σημάνσεις για τα άτομα με κινητικά προβλήματα.

3.**Εφαρμογές ξενάγησης με ακουστικούς οδηγούς.** Μέσα από τη συγκεκριμένη εφαρμογή, άτομα με προβλήματα όρασης μπορούν να συμμετέχουν στις μουσειακές εμπειρίες. Επιπλέον συνίσταται και η μέθοδος συστήματος Braille, η οποία επιτρέπει την κατανόηση της λεξάντας των εκθεμάτων αλλά και την ανάγνωση των ενημερωτικών φυλλαδίων. Μία ακόμα πιο σύγχρονη εφαρμογή είναι η δημιουργία τρισδιάστατης μορφής των αντικειμένων έτσι ώστε να επιτρέπεται η ψηλάφησή τους από ομάδες με προβλήματα όρασης. Ακόμα,ειδικές ηχητικές ξεναγήσεις/ ξεναγήσεις αφής((Callow,1974)

4.«**Εφαρμογές εικονικής-επαυξημένης πραγματικότητας**» Σε ειδικά μουσειακά περιβάλλοντα ψηφιακού χαρακτήρα,(βλ, ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού), εφαρμόζονται

μέθοδοι που αποσκοπούν στην διαδραστικότητα του επισκέπτη με το μουσειακό περιβάλλον. Η επίσκεψη μέσω εικονικής πραγματικότητας, η χρήση προσομοιωτών ή ακόμη και ρομπότ-ξεναγών, αποτελούν διαδικασίες προηγμένης τεχνολογίας. Σε αυτό το σημείο τονίζεται ότι η εφαρμογή εικονικής πραγματικότητας συνοδεύεται πάντα με κατάλληλο εξοπλισμό(ειδικά χειριστήρια, γυαλιά, μάσκες και παροχή αμαξιδίων για τα άτομα με κινητικά προβλήματα)

5. « **WORLD LENS**». Η συγκεκριμένη εφαρμογή αποτελεί μία από τις δημοφιλέστερες εφαρμογές που χρησιμοποιούνται σε χώρους πολιτισμού και μουσεία. Προσφέρει αυτόματη απόδοση κειμένου σε άλλη γλώσσα σε πραγματικό χρόνο. Με τη χρήση της κάμερας του κινητού του επισκέπτη, αναγνωρίζεται η λεζάντα του μουσειακού εκθέματος και το λογισμικό της εφαρμογής, μετατρέπει το περιεχόμενο στην επιθυμητή γλώσσα. Σε μία μετεξέλιξη, μία από τις επιθυμητές γλώσσες, θα μπορούσε να είναι η Νοηματική έτσι ώστε να διευκολυνθούν ειδικές ομάδες με προβλήματα ακοής.

6. «**Ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα για ειδικές ομάδες**» Για επισκέπτες με προβλήματα όρασης σχεδιάζονται ειδικά συστήματα, τα οποία αξιολογούν τα επίπεδα της ακουστικής πληροφορίας που θα υποκαταστήσει την οπτική, προκειμένου να διασφαλιστεί η ευχρηστία του τελικού αποτελέσματος. Μία εναλλακτική μέθοδος ξενάγησης αφορά στα άτομα με προβλήματα ακοής και συνδέεται με την νοηματική γλώσσα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η χρήση βίντεο στην Νοηματική, η οποία ενεργοποιείται από τον ίδιο τον επισκέπτη με την επιλογή οπτικών συνδέσμων σε μορφή QR codes, μπροστά στα εκθέματα.(Kanda,Kimura,2011)

Στο ίδιο φάσμα ανήκουν οι προσομοιωτές, προσομοιώσεις, τα περιβάλλοντα εικονικής-επαυξημένης πραγματικότητας. Συστήματα όπως το Aurasma, το Junaio, το Metaio και το Layar, αναγνωρίζουν εικόνες και αντικείμενα μέσω της κάμερας του κινητού τηλεφώνου και ενεργοποιούν την προβολή ροών πολυμέσων, σε υπέρθεση.(Deligiannis,2013)

7. **Τεχνολογία «LipNet»**.Στα πλαίσια εξέλιξης της Τεχνητής Νοημοσύνης,μια ομάδα επιστημόνων από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης δημιούργησε ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης που ονομάζεται LipNet. Το LipNet έχει την ικανότητα να διαβάζει τα ανθρώπινα χείλη καλύτερα από ότι ένας άνθρωπος.Αναφέρεται ότι είναι σε θέση να διαβάζει τα χείλη χωρίς ήχο και με ποσοστό επιτυχίας 93%.(Δαμασκού Ι,2021) . Το συγκεκριμένο σύστημα

απευθύνεται στο μεγαλύτερο φάσμα των ειδικών ομάδων, αφού καλύπτει από προβλήματα όρασης μέχρι ομάδες με Νοητική Υστέρηση. Η εφαρμογή του LipNet σε ένα μουσείο θα μπορούσε να παίξει καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασής του με τους ειδικούς του επισκέπτες.

8. **«Ψηφιακή Συνεπιμέλεια»** Πρόκειται για την δημιουργία ψηφιακής έκθεσης με την εμπλοκή του μη ειδικού κοινού.(Simon,2010). Εκτός από τις μεθόδους που καλούνται να εφαρμόσουν τα μουσεία σε πρακτικό επίπεδο για τα αμεΑ, η ψηφιακή συνεπιμέλεια αποτελεί διαδικασία που εντάσσει τις ειδικές ομάδες όχι μόνο στο μουσειακό περιβάλλον αλλά τις συνδέει με όλη την κοινότητα. Όπως αναφέρεται παραπάνω, ακόμα και η ίδια η κοινωνία δεν αποδέχεται την διαφορετικότητα. Έτσι μέσω της Ψηφιακής Συνεπιμέλειας το μουσείο κατά κάποιον τρόπο, αποτελεί ανοιχτό πεδίο διαλόγου και προβάλλει την ισοτιμία και τη συλλογικότητα.

9. **«Ψηφιακά μουσειακά παιχνίδια»** Τα ψηφιακά παιχνίδια μπορούν να υποστηρίξουν τη διαδικασία της μάθησης γιατί επαναπρογραμματίζουν τη σκέψη των συμμετεχόντων και συμβάλλουν στην ανάπτυξη νέων γνωστικών ικανοτήτων. Αν και συνήθως τα παιχνίδια είναι συνυφασμένα με παιδικές ηλικίες, στην περίπτωση των αμεΑ λειτουργούν εντελώς διαφορετικά καθώς μέσω αυτών, εκφράζονται με το δικό τους τρόπο και προβάλλουν πολλαπλές ερμηνείες. Εδώ τονίζεται ότι η δομή των παιχνιδιών σχεδιάζεται έπειτα από εμπλοκή μουσειολόγου-μουσειοπαιδαγωγού-ειδικευμένου ψυχολόγου στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Για παράδειγμα,στη σελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού διατίθεται πλούσιο διαδικτυακό υλικό σχετικό με τις εκθέσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ιδρύματος. Περιλαμβάνονται παιχνίδια γνώσεων, μνήμης, δράσης, λογικής με επίπεδα δυσκολίας και μέτρηση του χρόνου. Επιπλέον, στο Μουσείο Ακρόπολης υπάρχει μεγάλη ποικιλία παιχνιδιών μνήμης, παζλ, ζωγραφική καθώς και αινίγματα. Όλα τα παραπάνω μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες των αμεΑ και να εμπλουτίσουν τη περιήγησή τους.

10.**«Εφαρμογή Imar»** Η συγκεκριμένη εφαρμογή σχεδιάστηκε για να δώσει πρόσβαση στις ομάδες με προβλήματα όρασης μέσω του διαδικτύου, χρησιμοποιώντας εικόνες, τις οποίες μπορούν να αγγίζουν αν εκτυπωθούν σε ειδικό εκτυπωτή. Το μέγεθος του κειμένου της εφαρμογής προσαρμόζεται βάσει των αναγκών του χρήστη ενώ παράλληλα, διατίθεται επιλογή υψηλής αντίθεσης καθώς και ηχητική περιγραφή εικόνων. Χαρακτηριστικό

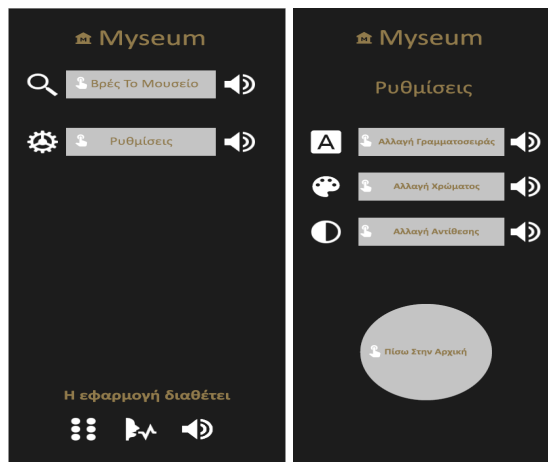
παράδειγμα της συγκεκριμένης μεθόδου αποτελεί η Tate Gallery του Λονδίνου.(Γερασίμου,2015)

Κάνοντας μια ανασκόπηση στις παραπάνω πρακτικές, είναι φανερό ότι τα τεχνολογικά μέσα και τα μουσειακά ιδρύματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Η τεχνολογία συμβάλλει με δυναμικό τρόπο στην εξάλειψη κοινωνικών αποκλεισμών, αφού διευκολύνει αφενός την πρόσβαση των αμεΑ στα μουσειακά ιδρύματα, αφετέρου στον ολικό επαναπροσδιορισμό του ίδιου του μουσείου. Διαπιστώνεται ότι ακόμα και αν δεν είναι εφικτή η φυσική παρουσία των ειδικών ομάδων στο μουσειακό περιβάλλον, το μουσείο μπορεί να μεταφερθεί στην καθημερινότητα των αμεΑ. Όλα τα μουσεία του κόσμου οφείλουν να διαμορφώσουν τις δομές τους, έτσι ώστε να είναι προσβάσιμα,συμπεριληπτικά και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των επισκεπτών τους ή των δυνητικά επισκεπτών. Σε μία εποχή που τείνει να λειτουργεί βάσει στερεοτυπικών καταλοίπων, τα μουσεία δύνανται να διαδραματίσουν ένα πεδίο ανοιχτού διαλόγου προς όλους.

4.2 Μελέτη Περίπτωσης -Myseum-

Στα πλαίσια εκπόνησης της παρούσας εργασίας, σε συνεργασία με τον κ.Λ,Ν , προγραμματιστή στην εταιρία «ALUMNI REACH», σχεδιάστηκε το *Myseum* (το δικό μου μουσείο). Ένα web-app το οποίο προσομοιώθηκε σε SmartPhone, με σκοπό να συλλέγει στη βάση δεδομένων του όλα τα μουσεία που έχουν κατάλληλες υποδομές και φόρμες για την προσέλευση των αμεΑ τόσο στο φυσικό τους χώρο όσο και στις διαδικτυακές ιστοσελίδες. Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της εφαρμογής χρησιμοποιήθηκαν τα πρότυπα του Web content accessibility Guidelines , το οποίο αποτελεί βασικό εγχειρίδιο για τη δημιουργία διαδικτυακών εφαρμογών, που απευθύνονται σε αμεΑ.

Η ιδέα συνελήφθη στα πλαίσια δημιουργίας μιας καινοτόμου πρότασης ώστε ο κάθε ειδικός επισκέπτης να μπορεί εύκολα να αναζητήσει το κατάλληλο για εκείνον μουσείο. Η εφαρμογή βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο και δεν έχει εφαρμοστεί πρακτικά. Παρακάτω παρουσιάζονται τα πρότυπα του Myseum και εξηγούνται οι βασικές του λειτουργίες:

εικόνα 1.

εικόνα 2.

Εδώ, είναι η αρχική εικόνα του Web-app. Ο χρήστης στο πλαίσιο «Βρες το μουσείο», μπορεί να αναζητήσει μουσεία. Υπάρχει δυνατότητα φωνητικής εντολής καθώς και ρυθμίσεις(βλ εικόνα 2) όπως αλλαγή γραμματοσειράς, αλλαγή χρώματος και αλλαγή αντίθεσης, έτσι ώστε να προσαρμόζεται στις ανάγκες των χρηστών.

εικόνα 3.

εικόνα 4.

εικόνα 5.

εικόνα 6.

Από την εικόνα 1 με επιλογές «Βρες το μουσείο», ο χρήστης πατώντας στην αναζήτηση μπορεί να χρησιμοποιήσει συγκεκριμένα φίλτρα όπως χώρα και πόλη. Υπάρχει και η δυνατότητα ενεργοποίησης GPS. Οι πληροφορίες που εισάγει ο χρήστης, μπορούν να πραγματοποιηθούν με φωνητική εντολή σε όλα τα επίπεδα της εφαρμογής. Ανάλογα με την χώρα και την πόλη, εμφανίζεται το μουσείο που διαθέτει παροχές σχετικά με τα αμεΑ(βλ εικόνα 3). Αφού γίνει η αναζήτηση εμφανίζονται αυτομάτως οι παροχές κάθε μουσείου.(βλ

εικόνα 5) Για παράδειγμα, Το Βυζαντινό και Χριστιανικό μουσείο διαθέτει εικονική ξενάγηση, οπτικο-ακουστικό υλικό και σύστημα Braille. Πατώντας σε κάθε ένα από αυτά,(βλ. εικόνα 5) , ο χρήστης μπορεί να επιλέξει, τον τρόπο διάδρασής του με το μουσείο(βλ. εικόνα 6), σύμφωνα με τις ανάγκες του.

Το συγκεκριμένο web-app, δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη φυσική παρουσία των ατόμων με Ειδικές ανάγκες, στο μουσειακό χώρο. Σχεδιάστηκε περισσότερο για να μπορέσει να τους εισάγει κατά κάποιον τρόπο στις μουσειακές εμπειρίες και να τους κάνει να αισθανθούν οικεία με το μουσειακό περιβάλλον. Στοχεύει σε μία πρώτη επαφή των αμεΑ με τα μουσειακά Ιδρύματα αλλά και στην συσπείρωση εκείνων των μουσείων, των οποίων οι υποδομές είναι κατάλληλες για όλες τις κοινωνικές ομάδες.

Για την μέγιστη δυνατή κατανόηση της εφαρμογής σε πρακτικό επίπεδο, μπορείτε να πατήσετε [εδώ](#)

Συμπεράσματα

Η μουσειολογία ως κοινωνική επιστήμη κατάφερε να μας «διδάξει» ότι τελικά όλα τα μουσεία, όλες οι μουσειακές εκθέσεις και πολιτικές οφείλουν να θέσουν έναν νέο άξονα ενδιαφέροντος: Τον ίδιο τον επισκέπτη. Για να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος του μουσείου εν έτει 2022 δεν αρκούν μόνο οι θεωρητικές-φιλοσοφικές αναζητήσεις. Βασικό και κύριο ζητούμενο για την «αναγέννηση» των μουσείων, αποτελεί ο άνθρωπος και η δική του συμβολή στις μουσειακές διαδικασίες. Υπό άλλες συνθήκες δεν θα έπρεπε καν να εξετάζονται ζητήματα όπως συμμετοχικότητα-συμπερίληψη, πρόσβαση και προσβασιμότητα, ζητήματα όπως κοινωνικοί αποκλεισμοί και ομάδες μειονοτήτων. Όλα τα παραπάνω θα έπρεπε ήδη να έχουν επιλυθεί τόσο εντός του μουσειακού περιβάλλοντος όσο και έξω από αυτό. Από την άλλη, είναι φανερό πώς το έδαφος είναι ήδη γόνιμο για αλλαγές που θα «απαλύνουν» τα εμπόδια και θα αποτελέσουν νέες προοπτικές και μεθόδους. Το νέο μουσείο είναι συμπεριληπτικό-συμμετοχικό και χαρακτηρίζεται από ένα φάσμα, το οποίο γεννάται μέσα από την εμπλοκή της κοινότητας. Πέρα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναφέρονται εκτενώς κατά τη δημιουργία αυτής της πτυχιακής, πέρα από το κάθε θεσμικό πλαίσιο, μουσείο τελικά, είναι οτιδήποτε κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται περήφανοι για αυτό που είναι.

Βιβλιογραφία

Mairesse, F., Desvallées, A. 2009 Key Concepts of Museology, *ICOFOM Symposium in 2009*

Rivière, H. 1989 *La muséologie selon*, Paris, Dunod.

Deloche B., 2001. *Le musée virtuel*, Paris, Presses universitaires de France.

Γκαζή Α., 2004 Μουσεία για τον 21ο αιώνα, *Τετράδια Μουσειολογίας*

Νικονάνου Ν., 2015 Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα

Oliver M., 1996 *Understanding disability: From theory to practice*, *The Journal of Sociology & Social Welfare*

Stránský Z., 1980 *Museology as a Science (a thesis)*”, *Museologia*, 15, XI, σσ. 33-40.

Τσιτούρη, Α. 2005. «Καθολική πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού: Πραγματικότητα ή ουτοπία;», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 37-42.

Ζώνιου- Σιδέρη, Α. 1996. *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Βαρδακαστάνης Γ., 2004. «Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας: Από τον πατερναλισμό στην ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή».

Kalantzis, M. & Cope, B. 2013. *Νέα Μάθηση: Βασικές Αρχές για την Επιστήμη της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Kreps, C. 2013 *Participation, Museums and Civic Engagement*

Kotler, N. και Kotler, P. 1998, *Museum Strategy and Marketing: Designing Missions, Building Audiences. Generating Revenue and Resources*, San Francisco, Jossey-Bass

Kavanaugh, G., 1994 *Museums and the First World War. A social history* Leicester University Press

UNESCO. 2009. *The 2009 UNESCO framework for cultural statistics (FCS)*. Canada, Montreal: UNESCO Institute for Statistics.

Simon N., 2010 The Participatory Museum. Santa Cruz, CA: Museum 2.0. 2010.

Οικονόμου Μ., 2012 Μουσεία σε έναν κόσμο που αλλάζει. Νέες προκλήσεις –Νέες εμπνεύσεις

Goodman, N. (1985). The end of the museum? Journal of Aesthetic Education 19 (2),53-62.

Hornecker, E. & Ciolfi, L., (eds.), (2019). Human-Computer Interactions in Museums. A Publication in the Morgan and Claypool Publishers series “Synthesis Lectures on HumanCentred Informatics”, Morgan and Claypool Publishers

Maroevic I., 1997. Museology in the Future World.

Falk J., (2002, January 10). Why Well-Being Is at the Heart of Museum Experiences. American Alliance of Museums

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο , Ειδικές ομάδες. Retrieved February 19, 2022, from https://www.namuseum.gr/education_category/eidikes-omades-2/?fbclid=IwAR1ag1Z80Xw3fIC1NxxkST9s4gKQW8oYDSG_jzB7OUodtmJLhbqbEkQglU3I

